

Trossamfundens sociala insatser

En preliminär undersökning

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst.
Beställningsadress: Fritzes kundtjänst, 106 47 Stockholm
Ordertelefon: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Webbplats: fritzes.se

För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Svara på remiss – hur och varför.

Statsrådsberedningen, SB PM 2003:2 (reviderad 2009-05-02)

En kort handledning för dem som ska svara på remiss. Häftet är gratis och kan laddas ner som pdf från eller beställas på regeringen.se/remiss

Omslag: Regeringskansliets standard.
Tryck: Elanders Sverige AB, Stockholm 2015.

ISBN 978-91-38-24218-6

ISSN 0284-6012

Förord

Intresset för religion har ökat bland regeringar och forskningsråd i Europa. Sverige är inget undantag. Det beror bl.a. på religionens ökade närvaro både i lokal samhällsplanering och i den offentliga debatten kring mänskliga rättigheter. Denna utveckling hör samman med ökade globala kommunikationer och migrationer som har fört Sverige närmare en religiöst aktiv omvärld. Till detta kommer den pågående samhällsomvandlingen med ekonomiska, sociala och kulturella förändringar som har fört in trossamfunden både som kritiskt granskande röster i samhällsdebatten och som aktörer för social omsorg och välfärd. Att följa trossamfundens arbete och vad de själva vill bidra med i ett välfärdsamhälle under omvandling är viktigt.

Avsikten med denna skrift är att ge en flerdimensionell bild av trossamfundens sociala insatser. Därmed hoppas vi att kunna bidra till en ökad kunskap om vilka sociala insatser trossamfunden bidrar med. Skriften har i allt väsentligt tagits fram av forskare Ulrika Svalfors och professor Anders Bäckström som under fyra månader har varit anställda på Plan-, bygg- och bostadsenheten på Socialdepartementet. Därtill har en referensgrupp bestående av tjänstemän från Socialdepartementet bidragit med synpunkter på inriktningen av innehållet. För beräkningar och analyser svarar författarna själva.

Stockholm i november 2014

Anders Lönnberg
Departementsråd

Innehåll

Förord	3
Sammanfattning	7
1 Inledning och metod	9
1.1.1 Disposition.....	12
1.1.2 Avgränsning	13
1.1.3 Datainsamling	13
1.1.4 Källor	14
1.1.5 Definitioner.....	14
2 Bakgrundsdata	15
2.1.1 Befolkningen i Sverige 2012	15
2.1.2 Antal betjänade i trossamfunden 2004 – 2012	16
2.1.3 Sammandrag antal betjänade 2004 – 2012	24
2.1.4 Antalet betjänade korrelerar inte med sociala insatser.....	24
2.1.5 Befolkningens relation till trossamfunden 2012	25
2.1.6 Sammanfattning	28
3 Trossamfunden som meningsskapande sammanhang	29
3.1.1 Trossamfundens kärnverksamheter.....	29
3.1.2 Antalet anställda i trossamfunden	33
3.1.3 Barn- och ungdomsverksamhet	34
3.1.4 Antal vigselförrättare och vigslar	36
3.1.5 Antal begravingar och gravsättningar.....	37
3.1.6 Äldreverksamhet.....	38
3.1.7 Två exempel på växande trossamfund utanför statistiken	39

4	Trossamfundens unika bidrag till statlig verksamhet.....	43
4.1.1	Institutionsbaserad andlig vård	43
4.1.2	Andlig vård inom sjuk- och hälsovård	44
4.1.3	Andlig vård inom kriminalvården	45
4.1.4	Andlig vård inom försvarsmakten.....	47
4.1.5	Andlig vård inom polismyndigheten.....	48
4.1.6	Krisberedskap	49
4.1.7	Kyrka – arbetsliv.....	50
5	Konfessionella alternativ till statlig verksamhet.....	53
5.1.1	Konfessionella skolor och högskolor.....	54
5.1.2	Grundskolor	55
5.1.3	Folkhögskolor	57
5.1.4	Högskolor med examensrätt	57
5.1.5	Konfessionella institut för högre utbildning utan examensrätt.....	58
5.1.6	Exempel på vård- och omsorgsverksamhet	59
5.1.7	Befolkningens inställning till trossamfund som välfärdsaktörer 2012	62
6	Trossamfunden som aktörer i samhällsfrågor	67
6.1.1	Flyktingpolitik och klimatfrågan	67
6.1.2	Trossamfunden på debattsidor	68
6.1.3	Studieförbunden.....	69
6.1.4	Sammanfattning.....	71
7	Diskussion	73
7.1.1	Den sekulära och religiösa pluralismen.....	74
7.1.2	Religion och mångfald	75
7.1.3	Avslutande reflektioner	77
	Litteraturförteckning.....	79
Bilaga 1	Förteckning över konfessionella grundskolor i Sverige 2014	89

Sammanfattning

Ökade globala kommunikationer och migrationer har fört Sverige närmare en religiöst aktiv omvärld. Till detta kommer att den pågående samhällsomvandlingen med ekonomiska, sociala och kulturella förändringar har fört in trossamfunden både som kritiskt granskande röster i samhällsdebatten och som aktörer för social omsorg och välfärd. Den statistik som här har analyserats tillsammans med statistiken från Nämnden för statligt stöd till trossamfund tydliggör den förändrade religiösa kartbilden.

I rapporten behandlas fyra områden som visar på trossamfundens sociala roller:

- Trossamfunden fungerar som meningsskapande sammanhang och sociala gemenskaper.
- Trossamfunden ger ett kompletterande bidrag till den statliga verksamheten där trossamfundens särart fungerar som ett unikt kvalitetstillskott.
- Trossamfunden fungerar som konfessionella alternativ till statlig verksamhet.
- Trossamfunden fungerar till sist som opinionsbildare i sociala frågor.

Rapporten väcker frågor om den religiösa mångfalden bör uppfattas som ett problem eller en tillgång i det demokratiska medborgerliga samtalet. Denna preliminära genomgång visar att den religiösa geografin håller på att förändras och att SST:s material behöver kompletteras. Både trossamfundens sociala insatser liksom närliggande organisationers insatser (stadsmissioner, diakoninstitutioner) behöver utredas närmare.

1 Inledning och metod

Denna rapport syftar till att ge en bild av trossamfundens sociala insatser i det svenska samhället i början av 2010-talet. Undersökningen har pågått under tiden maj till augusti 2014 och omfattar de trossamfund som får statsbidrag samt Svenska kyrkan. Rapporten kommer att diskutera resultaten ur två perspektiv.

Historiskt perspektiv

För det första ska trossamfundens situation relateras till de samhällsförändringar som pågår ur ett historiskt mer generellt perspektiv (diakront perspektiv). Den religiösa utvecklingen i Sverige karakteriseras av både kontinuitet och förändring. Å ena sidan har Svenska kyrkan (och de traditionella frikyrkorna) fortsatt att ha en dominerande roll med internationellt sett höga medlemstal även om minskande. Den nordiska religiösa modellen präglas av höga tal för deltagande i riter men samtidigt av låga tal för gudstro och religiöst engagemang (den s.k. nordiska paradoxen). Å andra sidan förändras den religiösa bilden genom ökande kommunikationer globalt sett (internet, media) och genom den omfattande migrationen till Sverige. Detta gör samhället mer mångreligiöst.

Dessa dubbla processer knyts ofta till diskussionen om samhällets sekularisering respektive desekularisering. Å ena sidan har både stat och individ frigjort sig från religiösa auktoriteter under 1900-talet vilket har gjort att religion har blivit en privat angelägenhet för individen. Denna trend pågår fortfarande, särskilt i norra Europa, och den kan beläggas genom minskande tal för medlemskap och gudstro. Å andra sidan har den ökande religiösa pluralismen gjort religion till en offentlig angelägenhet för politiska partier och sociala myndigheter. Religionsfrågor knutna till de mänskliga rättigheterna har blivit mer närvarande i det offentliga

samtalet. Detta exemplifieras av relationen mellan yttrande- och religionsfrihet där Muhammedteckningar i Danmark och Sverige aktualiserar gränsdragningar. Religion blir allt mer mångdimensionell.

Denna nya trend har resulterat i tankar om religionens återkomst eftersom den återverkar på hela den religiösa dimensionens roll som social samhällsaktör och resurs för individens livskvalitet. Teorier om ett postsekulärt tillstånd har aktualiserats, där det mest kända bidraget utgörs av samhällsfilosofen Jürgen Habermas (2006) tankar om att religiösa röster måste få vägas in i det offentliga samtalet, även om de måste anpassa sig till ett sekulärt språk (Claesson 2013).

Tanken om religionens återkomst ter sig tveksam eftersom den bygger på idén att religion först har försvunnit för att sedan återkomma. Det är rimligare att som förre statsministern Ingvar Carlsson (2014) mena att religionen aldrig försvann med det moderna samhället och att myndigheter och institutioner därför måste förhålla sig till detta. Däremot har den ökade religiösa pluralismen, och det faktum att Sverige är en del av en religiöst aktiv omvärld, gjort religion mer närvarande. Detta gör att sekulariseringsteorin inte längre räcker för att sammanfatta den internationella utvecklingen mot det moderna samhället.

Dessa motstridiga utvecklingstendenser gör att intresset för att studera religionsfrågor har ökat markant i Europa. Det visar sig i stora anslag till forskning om religionens nya synlighet i det offentliga samhällslivet både från regeringar och från Europakommissionen (se Bäckström 2013). Sverige är inget undantag. Vetenskapsrådet beviljade år 2008 medel till ett Linnéstödsprogram vid Uppsala universitet kallat *The Impact of Religion. Challenges for Society, Law and Democracy* (2008-2018). Forskningsprogrammet analyserar den utmaning för olika samhällsinstitutioner som religionens ”nya” synlighet innebär.

Kartlägga och analysera trossamfundens omfattning, sammansättning och deras sociala insatser i samhället är ett sätt att tillgodosäkra behovet av att öka kunskapen om religionens fortsatta närvaro och nya synlighet i det offentliga samhällslivet. Denna rapport är en preliminär undersökning av trossamfundens sociala insatser.

Aktuellt perspektiv

För det andra ska den faktiska närvaron av trossamfunden i det aktuella samhället redovisas på olika sätt. Dessa redovisningar anknyter till diskussionen om det civila samhällets olika roller (synkront perspektiv).

En vanlig uppfattning är att det civila samhällets organisationer och nätverk både har en röst- och en servicefunktion i samhället och att utvecklingen från 1980-talet och framåt har gått från en röstfunktion (genom folkrörelserna) till en professionell servicefunktion genom statliga uppdrag och avtal (Lundström-Wijkström 2012). Den ökade betoningen av servicefunktionen kritiserar av bl. a. paraplyorganisationen *Forum–Idéburna organisationer med social inriktning* som hävdar att det civila samhället både ska ”yrka och verka” samtidigt och att båda rollerna är lika viktiga (www.socialforum.se).

Det är givet att trossamfunden tillhör det civila samhället, så som begreppet har definierats i senare års forskning (Wijkström 2012, Gärde 2014)). Därför är det att vänta att religiösa organisationer och nätverk har liknande funktioner. Efter år 2000 är också Svenska kyrkan en del av det civila samhället, även om en relation till staten delvis består. Också de trossamfund som har växt med immigrationen räknas till denna samhällssfär. Detta är en stor och divergerande grupp av organisationer, så som SST:s skrift *Trossamfund i Sverige* (SST 2014a) visar.

De roller som särskilt lyfts fram är (jfr Pessi, Angell och Pettersson 2009, Harding 2012):

1. Trossamfundens sociala gemenskapsroll, både för den sociala gemenskap och omsorg som den religiösa tillhörigheten leder till, men också för den tillit till samhällets institutioner som tillhörigheten bidrar till (socialt kapital). För individen har relationen en meningsskapande roll.
2. Trossamfunden som komplement till den statliga verksamheten, där den religiösa särarten kan komma till uttryck. Detta har varit den dominerande rollen under 1900-talet och den är fortfarande tydligt närvarande.
3. Trossamfunden som bakgrund till konfessionella alternativ till statlig, landstings eller kommunal verksamhet inom

välårsområdet. Detta är en roll som har växt fram med privatiseringen av välfärden och är därför mer kontroversiell. Nuvarande regler för upphandling och valfrihet gör att få religiösa aktörer finns inom detta område (jfr Blomqvist m.fl. 2014).

4. Trossamfunden som kritisk röst och opinionsbildare i moraliska frågor (invandring, integration, social omsorg - också internationellt, miljöfrågor, frågor kring livets början och slut, människovärdet).

Till detta kommer att trossamfunden har etablerat samarbetsformer genom olika paraplyorganisationer och fungerar innovativt inte minst då nya sociala frågor av typen utanförskap, tiggeri och (relativ) fattigdom expanderar (jfr Anheier 2011 som har en liknande indelning som ovan men särskilt lyfter den innovativa aspekten). I dokumentet *Svenska kyrkans roll och uppgift i välfärden – en plattform* (Svenska kyrkan 2013a) påpekas särskilt att kyrkan på lokalplanet vill fungera som en samverkanspart med myndigheter och ideella rörelser för demokrati och socialt ansvar. Denna samverkansfunktion gäller alla trossamfund och visar sig genom att lokala partnerskap utvecklas som inte bygger på upphandling (t.ex. samverkan mellan kommunen och Västerås stadsmission och Bräcke diakoni m.fl. organisationer, jfr *Vilket Sverige vill vi ha – Forums förslag för ett civilsamhälle i världsklass* 2014).

1.1.1 Disposition

Denna rapport kommer att följa den ovanstående dispositionen genom att redovisa data inom de fyra fälten. Först kommer bakgrundinformation att lämnas om befolkningsstatistik och om trossamfundens utveckling då det gäller antalet betjänade personer och andelar av befolkningen som har en starkare eller svagare relation till trossamfunden. De följande fyra kapitlen presenterar ett urval av det sociala arbete som samfunden utför i det svenska samhället fördelat på de fyra roller som har identifierats ovan. I dessa kapitlen presenteras statistik som visar på de sociala insatsernas omfattning. Men siffrorna är bara en del av verkligheten. Därför presenteras också andra exempel i löpande text. I det sista kapitlet diskuteras

slutligen de statistiska uppgifterna genom att återknyta till denna inledning

1.1.2 Avgränsning

Trossamfunden uppskattades till ungefär 1 960 stycken år 2011 i Sverige (SCB 2011). Denna siffra inkluderar alla registrerade trossamfund hos Kammarkollegiet, eller registrerade delar av trossamfund, och utgör alltså en blandning av nationella trossamfund och församlingar. Redan från början stod det klart att det inte var möjligt att inkludera alla dessa samfund i föreliggande rapport. För att göra uppgiften rimlig inom tidsramarna begränsades undersökningen till de samfund som är bidragsberättigade enligt Lagen om statligt stöd till trossamfund samt Svenska kyrkan. Därmed kom Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) att spela en central roll eftersom SST är den enda instans som idag samlar in denna typ av uppgifter kring samfunden, en brist som vi återkommer till. Denna statistik är dock mycket tillförlitlig och därför har den fått utgöra grunden för undersökningen tillsammans med statistik från Svenska kyrkan. Antalet samfund som inkluderas i undersökningen blir därmed 43.

De samfund som inte erhåller bidrag inkluderas alltså inte, vilket är att beklaga eftersom också dessa utgör en social kraft i samhället. Exempel på sådana samfund är Bahai, Hinduiska grupperingar, Jehovas vittnen, Jesu Kristi Kyrka av Sista Dagars Heliga, Liberala katolska kyrkan, Scientologikyrkan, Sikhism, Trosrörelsen och Vineyard (jfr Skog 2014).

Detta gör att utredningen inte ger en heltäckande bild av trossamfundens sociala insatser. I rapporten återfinns enbart ett urval av dessa. Vilka insatser som inkluderas har varit styrt av den information som varit åtkomlig under utredningsperioden.

1.1.3 Datainsamling

Data har i huvudsak samlats in på tre olika sätt: genom tidigare forskning, genom befintlig statistik från Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST) och från samfunden, samt genom mailväxling och intervjuer med samfundsföreträdare och myndighets-

personer. Då det saknas enhetliga källor idag är datainsamlingen ett tidskrävande arbete.

1.1.4 Källor

En fullständig förteckning över källor återges i litteraturförteckningen. De huvudsakliga källorna är emellertid:

- Statistik från Nämnden för statligt stöd till trossamfunden (SST)
- Svenska kyrkans statistik
- Trossamfundens årsberättelser
- Material från Sveriges Kristna Råd (SKR)
- Intervjuer med samfundsföreträdare
- Statistiska Centralbyrån (SCB) och annan offentlig statistik
- Befolkningsundersökningen i oktober 2012 (utförd av CRS)
- Material från IMPACT-programmet, CRS
- Skolverket
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)
- Kammarkollegiet
- Skatteverket

1.1.5 Definitioner

Med trossamfund avses en gemenskap för religiös verksamhet, i vilken det ingår att anordna gudstjänst (SFS1998:1593 Lag om trossamfund). Betjänad innebär medlem eller registrerad deltagare i verksamhet som organiseras av trossamfund eller församling. Det innebär också att personen deltagit regelbundet i en verksamhet, enstaka besök räknas inte in i statistiken (SST 2011). Med social insats avses i denna rapport verksamheter som leder till olika former av social sammanhållning och till komplementär eller alternativ verksamhet som bidrar till välfärdssamhället, dvs. inom vård, skola och omsorg.

2 Bakgrundsdata

Detta kapitel visar att andelen svenska medborgare födda utomlands eller med föräldrar som båda är födda utomlands utgör 20 % av andelen svenska medborgare. Vidare konstateras att Svenska kyrkan och de traditionella frikyrkorna minskar sina medlemstal och att detsamma gäller andelen betjänade av befolkningen (enligt SST:s beräkningar), medan muslimska och ortodoxa och österländska kristna kyrkor växer, främst genom invandring. Genom att komplettera dessa siffror med resultat från en befolkningsundersökning 2012, går det att se att en majoritet av befolkningen har en relation till trossamfunden i Sverige.

2.1.1 Befolkningen i Sverige 2012

I Sverige är det inte tillåtet för staten att registrera trostillhörighet. Detta utgör en del av den personliga integriteten. Detta gäller dock inte Svenska kyrkan, som för noggrann statistik (som eget samfund). Sammantaget innebär detta att statistiken över trossamfunden är svårmanövrerad. För att få en överblick över den svenska religiösa kartan sammanställs därför befolkningsstatistiken från Statistiska Centralbyrån, statistiken från SST rörande betjänade personer i respektive trossamfund, statistiken från Svenska kyrkan samt resultat från befolkningsundersökningen 2012.

Tabell 2.1 Befolkningen i Sverige per den 31 december 2012

Medborgare	antal
Födda utomlands	1 473 256
Födda i Sverige men båda föräldrarna född utomlands	448 736
Icke svenska medborgare	667 232
Total befolkning	9 566 945

Tabellen ovan visar att den totala befolkningen i Sverige per den 31 december 2012 var 9 566 945. Av dessa var 667 232 personer icke svenska medborgare. Av de svenska medborgarna var 1 473 256 födda utomlands medan 448 736 personer hade föräldrar som var födda utomlands. Tabellen visar således att 20 % av de svenska medborgarna är födda utomlands eller har föräldrar där båda är födda är utomlands. Tabellen antyder dock att denna siffra kommer att stiga då icke svenska medborgare övergår till svenskt medborgarskap. Andelen invandrare från de nordiska grannländerna har tidigare alltid utgjort mer än halva gruppen, särskilt gäller detta invandrare från Finland. De senare årens flyktingströmmar har sänkt den siffran åtskilligt (SCB statistikdatabas 2014).

Eftersom trostillhörighet inte får registreras i Sverige vet man relativt lite om invandringens religiösa karaktär. Genom att undersöka ursprungsland kan det dock antas att den muslimska tillhörigheten är betydligt större än de siffror SST presenterar (Sayed 2009). Det gäller också så kallade österländska kristna grupper från Turkiet, Syrien, Irak m.fl. länder. Invandringen från de nordiska grannländerna märks mindre religiöst sett på grund av den kulturella närheten (Furseth 2014). Trots oklarheter med SCB:s statistik i detta avseende, ger den information om den ökade religiösa mångfalden i Sverige (för en vidare diskussion se Larsson och Thurfjell 2013).

2.1.2 Antal betjänade i trossamfunden 2004 – 2012

I detta avsnitt ska antalet betjänade personer redovisas per den 31 december 2012 på riksnivå. Genom att föra in resultat från motsvarande undersökningar åren 2004 och 2008 går det att se hur den

senaste åttaårsperioden har utvecklats. Detta kan ske genom att Margareta Skogs genomgång år 2005 (Skog 2010) inkluderas.

Inom de traditionella frikyrkorna finns det församlingar som har valt att ansluta sig till mer än ett samfund. I SST:s statistik har hänsyn tagits till denna ”dubbelanslutning” på så vis att antalet betjänade i en församling fördelas på samfunden enligt särskild rutin. Enskildas ”dubbelanslutning” till olika samfund, det vill säga att en person på eget initiativ är medlem i två samfund, tas dock ingen hänsyn till. Detta gäller framför allt en del medlemmar i frikyrkorna som valt att också vara medlemmar i Svenska kyrkan.

Statistikuppgifterna från samfunden har olika karaktär. Bakom flertalet av uppgifterna ligger en noggrann redovisning. En del uppgifter är dock mer osäkra och har bearbetats av SST:s analysgrupp. Dessa markeras med fetstil i tabellen nedan. Ett antal samfund och samarbetsråd har dessutom fått i uppdrag av SST att förbättra sitt rapporteringssystem. Under tiden som detta pågår (2012–2015) är de befriade från att rapportera in årliga uppgifter till SST. När det gäller dessa samfund är siffrorna för 2012 därför hämtade från år 2011, vilket markeras med kursiv stil.

Från och med år 2000 är de danska, norska och isländska kyrkorna i Sverige bidragsberättigade genom SST. Dessa kyrkor är i stor utsträckning ”sjömanskyrkor”. Några statistiska uppgifter från dessa kyrkor redovisas tills vidare inte. Equmeniakyrkan är den kyrka som Metodistkyrkan i Sverige, Svenska baptistsamfundet och Svenska missionskyrkan tillsammans bildade 2012. Kategoriseringen i rapportens tabeller följer SST:s modell. Kategorierna har dock placerats i bokstavsordning (vilket skiljer från SST:s tabeller). Detta gäller också samfunden inom de olika kategorierna. Alla redovisningar i utredningen följer denna ordning om inte annat anges.

Tabell 2.2 Redovisning av Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund (SST) statistik av betjänade personer inom respektive trossamfund och medlemskap i Svenska kyrkan

Differens mellan åren 2004-2012 i procent

Trossamfund	2004	2008	2012	Diff %
<i>Frikyrkor</i>				
Equemeniakyrkan	(165 510)	–	134 391	-19
(Metodistkyrkan)	7 300	6 555	–	–
(Svenska baptistsamfundet)	30 462	29 212	–	–
(Svenska missionskyrkan)	127 753	115 999	–	–
Evangeliska frikyrkan	50 599	49 127	48 524	-4
Frälsningsarmén	20 087	17 398	14 022	-30
Pingst – fria församlingar i samverkan	122 972	121 545	108 842	-12
Sjundedags adventistsamfundet	4 020	3 868	3 532	-12
Svenska alliansmissionen	22 904	23 335	21 059	-8
<i>Islamiska samarbetsrådets riksorganisationer</i>	100 000	110 000	110 000	+10
Bosniakiska islamiska samfundet (BIS)	–	–	–	–
Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS)	–	–	–	–
Islamiska kulturcenterunionen i Sverige (IKUS)	–	–	–	–
Islamiska shia samfundet i Sverige (ISS)	–	–	–	–
Svenska islamiska församlingarna (SIF)	–	–	–	–
Sveriges muslimska förbund (SMF)	–	–	–	–
<i>Lutherska kyrkor</i>				
Danska kyrkan i Sverige	–	–	–	–
EFS – Evangeliska fosterland-stiftelsen	46 657	44 080	43 188	-7
ELM (Evangelisk luthersk mission) – Bibeltrogna Vänner	3 450	3 164	2 916	-16
Estniska evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige	8 441	4 950	4 719	-44
Isländska kyrkan i Sverige	–	–	–	–
Lettiska evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige	1 957	2 030	1 916	-2
Norska kyrkan i Sverige	–	–	–	–
Svenska kyrkan	7 052 886	6 751 952	6 446 729	-9
Ungerska protestantiska samfundet i Sverige	5 454	5 369	5 419	-1

Trossamfund	2004	2008	2012	Diff %
<i>Ortodoxa och österländska kyrkor</i>				
Antiokiska ortodoxa kyrkan i Sverige	–	–	–	–
Armeniska apostoliska kyrkan i Sverige	2 375	2 000	2 375	0
Bulgariska ortodoxa kyrkan	800	–	800	0
Eritreanska ortodoxa tewahdo kyrkan	–	2 623	2 666	08/12: +2
Estniska ortodoxa kyrkan	950	–	–	-100
Etiopisk-ortodoxa kyrkan	3 105	3 020	2 870	-8
Finska ortodoxa församlingen i Sverige	1 500	1 500	1 500	0
Grekisk-ortodoxa metropolitdömet	17 500	17 500	17 500	0
Koptisk-ortodoxa kyrkan	1 500	1 650	2 915	+94
Makedonsk-ortodoxa kyrkan	6 000	6 000	6 000	0
Rumänska ortodoxa kyrkan	6 542	6 105	6 100	-7
Ryska ortodoxa kyrkan, Ekumeniska patriarkatet i Konstantinopel	2 500	1 500	1 500	-40
Serbisk-ortodoxa kyrkan i Sverige	25 000	26 343	27 855	+11
Svenska ortodoxa prosteriet	2 055	2 115	2 174	+6
Syrisk ortodoxa kyrkan	31 000	40 649	(50 396)	(+63)
Syrisk-ortodoxa patriarkatets ställföreträdarskap	–	–	24 302	–
Syrisk-ortodoxa ärkestiftet i Sverige och övriga Skandinavien	–	–	26 094	–
Österns assyriska kyrka	5 015	5 501	6 112	+22
<i>Övriga samfund</i>				
Anglikanska kyrkan i Sverige	3 000	3 000	3 516	+17
Judiska centralrådet	9 733	9 472	8 442	-13
Romersk-katolska kyrkan i Sverige	100 000	89 959	103 804	+4
Sveriges buddhistiska samarbetsråd	–	5 964	4 812	-08/12: -19

Källor: Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund (SST), www.sst.a.se, 2014-08-07; Svenska kyrkan, www.svenskakyrkan.se, 2014-08-07.

Kortfattad kommentar till de olika kategorierna:

Frikyrkor

De frikyrkliga samfunden uppstod på 1800-talet i Sverige genom kristna väckelseinfluer från framförallt USA, England och Tyskland. Beteckningen "frikyrka" syftar på att medlemskapet i dessa samfund var frivilligt och att samfunden är icke-statliga, till skillnad från Svenska kyrkan på den tiden.

De traditionella frikyrkorna minskar över tid generellt sett. Framförallt minskar Frälsningsarmén (-30 %) med det största tappet under åren 2008–2011. Också Equmeniakyrkan minskar tydligt under perioden (-19 %) om man jämför kyrkans siffror med Baptistkyrkan, Metodistkyrkan och Svenska Missionskyrkan sammantaget år 2004. Evangeliska Frikyrkan (EFK) tillkom 1997 genom att Örebromissionen och Helgelseförbundet/Fribaptisterna gick samman och till skillnad från övriga traditionella frikyrkor ökade de stadigt i antal betjänade fram till år 2006. Därefter har de minskat på samma sätt som övriga frikyrkor (-4 %). År 2012 hade frikyrkorna 330 370 antal betjänade personer.

Muslimska församlingar

De muslimska församlingarna och föreningarna är organiserade i sex riksorganisationer. Enskilda församlingar och föreningar rapporterar in till den riksorganisation de tillhör. Den äldsta islamiska riksorganisationen är Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS) som bildades 1974. Yngst är Svenska islamiska församlingarna (SIF) som bildades 1999. Majoriteten av medlemmarna i det Bosniakiska islamiska samfundet (BIS) kom från forna Jugoslavien till Sverige under Balkankriget 1992–1995. Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS) uppvisar både etnisk och trosrättlig mångfald. Islamiska kulturcenterunionen i Sverige (IKUS) tillhör och företräder Sunni-Islam (Ahl-i-Sunnah wa'l Djamaa) och har sitt andliga centrum i Turkiet. Islamiska shia samfunden i Sverige (ISS) är en rikstäckande paraplyorganisation för shiaföreningar med medlemmar från framförallt Irak, men

också Iran, Pakistan och Libanon. Svenska islamiska församlingarna (SIF) var från början en del av IKUS och samlar drygt 20 sunni-församlingar i Sverige. Sveriges muslimska förbund (SMF) samlar både sunni- och shiamuslimska föreningar med medlemmar som har sina rötter i Turkiet, Pakistan, Bangladesh, Somalia och den arabiskspråkiga världen.

De islamiska riksorganisationerna har fått i uppdrag att se över sina rapporteringssystem, därför härrör de senaste siffrorna från 2011 istället för 2012. Enligt Larsson och Thurfjell (2013) är muslimska grupper obekanta med det svenska rapporteringssystemet vilket gör att andelen inrapporterade betjänade personer är för lågt. År 2012 fanns det till exempel 65 000 aktiva shiamuslimer i Sverige enligt en uppskattning av Islamiska shia samfundet i Sverige (ISS), men enbart 30 900 rapporterades in. Ambitionen med den revidering av rapportsystemet som nu pågår är att den typen av differenser mellan statistik och verklighet ska kunna reduceras. Befintlig statistik visar dock att antalet betjänade inom de muslimska församlingarna sammantaget har ökat mellan 2004 och 2008 (+10 %), medan antalet ligger fast mellan 2008 och 2012. År 2012 var det totala antalet betjänade personer inom riksorganisationerna 110 000.

Lutherska kyrkor – Svenska kyrkan

Svenska kyrkan är ett evangeliskt-lutherskt samfund med bakgrund i katolska kyrkan. Det var under reformationen (1593) som samfundet antog den lutherska bekännelsen och kyrkan har alltsedan dess fungerat som protestantisk folkkyrka i Sverige. 1951 blev det möjligt att träda ur Svenska kyrkan genom religionsfrihetslagen och 2000 upplöstes den nära kopplingen mellan staten och kyrkan, även om en relation till staten delvis består. Svenska kyrkan är Sveriges största trossamfund med församlingar, pastorat och stift över hela landet (www.svenskakyrkan.se).

Också Svenska kyrkans statistik visar på en minskning av antalet medlemmar över tid. 2012 redovisade Svenska kyrkan ca 6,5 miljoner medlemmar (68 % av Sveriges befolkning). I förhållande till 2004 innebär det en minskning med nio procent (-9 %).

Lutherska kyrkor – övriga samfund

Övriga lutherska samfund i Sverige, utöver Svenska kyrkan, är till största delen nationella samfund med bas i Nord- och Mellaneuropa och nordiska sjömanskyrkor. Evangeliska fosterlandsstiftelsen är en organisation inom Svenska kyrkan och Evangelisk-luthersk mission (Bibeltrogna vänner) en utbrytning ur EFS (1911).

Bland de lutherska kyrkorna sticker Estniska lutherska kyrkan ut med en minskning på 44 %. Det härrör sig framför allt till år 2005 då antalet betjänade minskade till 5 500 från 8 441 året innan. Denna minskning beror i huvudsak på att många invandrare från Estland flyttade tillbaka till sitt hemland, men det ska också sägas att den Estniska lutherska kyrkan tillhör de samfund som håller på att revidera sitt rapporteringssystem. År 2012 hade de lutherska kyrkorna, exklusive Svenska kyrkan, 58 150 betjänade personer.

Ortodoxa och österländska kyrkor

De ortodoxa och österländska kyrkorna har sina rötter i Öst- och Sydeuropa, Mellanöstern och Afrika. De bysantinska ortodoxa kyrkorna utgår från den kyrka som växte fram inom det bysantinska kejsardömet på 300-talet. De österländska kyrkorna växte fram utanför eller i utkanten av det bysantinska kejsardömet, men har av teologiska, språkliga och politiska skäl utgjort en egen kyrkogemenskap sedan 500-talet.

De ortodoxa och österländska kyrkorna har alla fått i uppdrag att se över sina rapporteringssystem och därför redovisas 2011 års siffror under 2012. Med det i minne kan man ändå konstatera att de skiljer sig mycket åt utvecklingsmässigt. Den Koptiska-ortodoxa kyrkan har ökat dramatiskt under den undersökta åttaårsperioden med 94 %. Den största förändringen skedde under 2010 då kyrkan växte med hela 62 % i förhållande till året innan. Anledningen står förmodligen att finna i den instabila situationen i Egypten vilket ledde till en flyktingström, bland annat till Sverige. År 2001 delades den Syrisk-ortodoxa kyrkan i Sverige i två kyrkor – Syrisk-ortodoxa patriarkatets ställföreträdarskap respektive Syrisk-ortodoxa ärkestiftet i Sverige och övriga Skandinavien. Delningen skedde av pragmatiska skäl då de redan fungerade som två skilda

kyrkor administrativt. Om man tittar på dem sammantaget så har de ökat stort (+63 %) framförallt 2006 (+23 %) och 2011 (+16 %). Den sista ökningen har rimligen sin orsak i inbördeskriget i Syrien som blossade upp under den arabiska våren 2011. En fortsatt ökning är att vänta.

Österns assyriska kyrka har också ökat markant, 22 %, relativt jämnt fördelat över åren med en viss kulmen under 2009 (+9 %). Också denna ökning har sin orsak i oroligheterna i Mellanöstern. Däremot har den Ryska ortodoxa kyrkan under det ekumeniska patriarkatet av Konstantinopel minskat med 40 % mellan året 2005 och 2006. Anledningen till denna rätt kraftiga minskning har inte gått att utröna inom den givna tidsramen. Den Estniska ortodoxa kyrkan lades ner 2007 då många estländare hade flyttat till sitt hemland (-100 %). År 2012 hade de österländska och ortodoxa kyrkorna 130 773 betjänade personer.

Övriga samfund

Av de övriga samfunden ökade Anglikanska kyrkan i Sverige framför allt under 2011, vilket till största delen beror på att kaplanerna i Stockholm detta år vinnlade sig om att redovisa mer noggrant enligt bidragsreglerna på uppmuntran från SST (Moss 2014). Den romersk-katolska kyrkan ligger relativt stabilt medan de judiska församlingarna minskar.

Formell buddhistisk verksamhet har funnits sedan 1970-talet i Sverige (Fredriksson 2013). På 80-talet grundades några centra knutna till japansk buddhism och västerländska riktningar. 2012 fanns det ca 70 buddhistiska grupper som representerade olika riktningar inom buddhismen (bl.a. theravada och mahayana). Buddhistiska föreningar beviljades statsbidrag via Sveriges buddhistiska samarbetsråd 2006 och rapporterar sedan dess in årlig statistik. I statistiken syns att antalet betjänade i dessa församlingar har minskat mellan 2008 och 2012 (-19 %). Sveriges buddhistiska samarbetsråd håller emellertid på att se över sitt rapporteringssystem. År 2012 uppgick det totala antalet betjänade i de övriga samfunden till 120 574 personer.

2.1.3 Sammandrag antal betjänade 2004 – 2012

Statistiken visar följande:

- att de traditionella frikyrkorna minskar varav Frälsningsarmén mest och Evangeliska frikyrkan minst,
- att muslimska församlingar ökar generellt set,
- att de övriga lutherska kyrkorna minskar, mest den Estniska-lutherska kyrkan i Sverige och minst den Lettiska och den Ungerska lutherska kyrkan i Sverige,
- att Svenska kyrkan långsamt minskar över tid,
- att utvecklingen skiljer sig bland de ortodoxa och österländska kyrkorna – den Koptisk-ortodoxa kyrkan och de Syrisk ortodoxa kyrkorna ökar kraftigt medan den Ryska ortodoxa kyrkan minskar,
- att den Anglikanska kyrkan i Sverige ökar bland övriga samfund medan de judiska församlingarna och de buddhistiska grupperna minskar.

2.1.4 Antalet betjänade korrelerar inte med sociala insatser

Antalet betjänade i trossamfunden minskar otvetydigt över tid, totalt sett med åtta procent (-8 %) mellan åren 2004 och 2012. Att utifrån detta faktum dra slutsatsen att det ideella engagemanget minskar tycks dock vara ett felslut. Svedberg, von Essen och Jegermalm (2010) visar i en rapport att insatser som görs i ett religiöst kristet sammanhang är relativt stabilt över åren (1992 – 2009). I vissa avseenden har engagemanget till och med ökat och då framförallt när det gäller ”annat religiöst samfund” (än Svenska kyrkan), vilket de menar speglar nya svenskars engagemang. Det finns med andra ord inte någon självklar korrelation mellan antal betjänade personer och trossamfundens sociala insatser. Frälsningsarméns vikande medlemsantal tycks till exempel följas av ett ökat socialt engagemang bland dem som är med, och bland människor som inte räknas med i statistiken (Världen idag 2012). Också inom Svenska kyrkan finns en liknande tendens – efterfrå-

gan på kyrkans sociala tjänster ökar samtidigt som antalet gudstjänstbesökare stadigt minskar (Pettersson 2013).

2.1.5 Befolkningens relation till trossamfunden 2012

De data som redovisas i detta avsnitt kommer från den ovan nämnda befolkningsundersökningen i oktober 2012. I den undersökningen redovisas resultat uppdelat på Svenska kyrkan och övriga trossamfund. Detta kan ses som en brist. Det beror dock på att relationen till majoritetskyrkorna i de nordiska länderna fortfarande dominerar eftersom en majoritet av befolkningen genom medlemskap och riter har en relation till dem (för en närmare diskussion av materialinsamling och representativitet i befolkningsundersökningen se Hollmer och Bäckström 2013).

I befolkningsundersökningen fick de svarande ange om de var aktiva eller passiva medlemmar i Svenska kyrkan eller i annat trossamfund, och om de kände stark eller svag relation till Svenska kyrkan. Flera intressanta resultat uppstår då.

Undersökningen visar, för det första att 7,2 % av befolkningen anser sig vara aktiva medlemmar i Svenska kyrkan och 64,5 % passiva medlemmar, dvs. totalt 71,7 %. Till detta kommer att 3,6 % uppger sig vara aktiva medlemmar i andra trossamfund och 2,4 % passiva medlemmar, dvs. totalt 6,0 %. Dessa siffror ligger nära de faktiska medlemstalen för Svenska kyrkan och för övriga trossamfund, något högre för Svenska kyrkan och något lägre för medlemmar i övriga trossamfund. Till detta kommer att gruppen icke medborgare i Sverige sannolikt är starkt underrepresenterad. Siffrorna är därför inte exakta utan ska ses som närmevärden. Med dessa reservationer är det trots allt intressant att 77,7 % av Sveriges befolkning har uppgivit medlemskap i något trossamfund. Det gör att 22,3 % därmed inte redovisar något medlemskap.

Detta ska jämföras med en liknande undersökning från år 1998 i Sverige. Då uppgav 85 % att de var medlemmar i Svenska kyrkan, 7 % att de var medlemmar i annat trossamfund och 9 % att de inte hade något medlemskap (Bäckström m.fl. 2004). Den religiösa bilden har därför förändrats genom minskade medlemstal för Svenska kyrkan (särskilt efter år 2000) och ökade tal för dem som står utanför samfundslivet. Men också de grupper som tillhör övriga

trossamfund har förändrats inbördes så som vår redovisning av SST-materialet ovan visar. Traditionella frikyrkor minskar och "invandrarsamfund" ökar.

En jämförelse med de övriga nordiska länderna ger ett liknande resultat. Under de senaste 10–20 åren har andelen medlemmar i de nordiska majoritetskyrkorna minskat medan andelen medlemmar i "invandrarsamfund" har ökat och andelen som står utanför samfundslivet har också ökat, mest i Sverige och minst i Norge och Finland (Furseth 2014).

De minskade medlemssiffrorna för majoritetskyrkorna innebär inte att känslan för samhörighet med majoritetskyrkorna har förändrats på motsvarande sätt. Detta beror på att relationen till majoritetskyrkorna i Norden fortfarande är hög genom livslånga relationer. Dessa relationer förändras endast långsamt (Pettersson 2000). Av undersökningen framgår att 7,7 % anser sig ha en *mycket stark* relation till Svenska kyrkan, att 15,2 % anser sig ha en *stark relation*, att 19,9 % anser sig ha en *medelstark relation* och att 34 % anser sig ha en *svag till mycket svag* relation, d.v.s. totalt 76,8 %. Det är 23,2 % som inte har någon upplevd relation, och bland dessa ingår en majoritet av dem som tillhör ett annat trossamfund (ca 4 %). Sammantaget blir det omkring 20 % som saknar en upplevd relation till ett trossamfund i Sverige. För de grupper som har en svag eller mycket svag relation till Svenska kyrkan fungerar kyrkan främst som en välfärdsorganisation, som träder in vid födelse och död och vid åldrande (i livets slutskede) och i samband med enskilda eller kollektiva kriser.

Den komplicerade relationen mellan medlemskap och upplevd samhörighet med Svenska kyrkan kommer fram i tabellen nedan. Den visar att av dem som har en *mycket stark* relation till Svenska kyrkan är knappt hälften aktiva medlemmar (45,5 %). Den andra halvan uppfattar sig som passiva medlemmar (47,6 %). Omvänt går det att se att av dem med en *svag till mycket svag* relation till Svenska kyrkan och av dem *utan någon relation* så är 2/3 respektive 1/3 passiva medlemmar i Svenska kyrkan. Detta visar att både en mycket stark relation med aktivt medlemskap, och en avsaknad av relation utan medlemskap är extremer som flertalet svenskar inte associerar sig med. Den normala nordiska modellen visar sig i en upplevd medelstark relation och ett passivt medlemskap. Detta karakteriserar den traditionella nordiska modellen som passar väl

med de värderingar som betonar individens frihet (att välja) och känsla av tolerans och solidaritet mellan olika samhällsgrupper. Det är en religiositet som passar väl med den svenska välfärdsmodellen.

Tabell 2.3 Medlemskap i Svenska kyrkan fördelad efter känsla av samhörighet/tillhörighet

Relation till Svenska kyrkan. Procent (n=2,847)

Medlemskap i Svenska kyrkan	ingen n=712	svag n=834	både och n=607	stark n=463	mycket stark n=231
Aktiv medlem	1,5	1,7	5,8	13,6	45,5
Passiv medlem	33,8	67,0	81,2	77,8	47,6
Icke medlem	64,7	31,3	13,0	8,6	6,9
Summa	100	100	100	100	100

Till detta skall läggas att 1/3 av medlemmarna i övriga trossamfund också är medlemmar i Svenska kyrkan (oftast passiva). Det är uppenbarligen fullt möjligt att ha en relation till Svenska kyrkan samtidigt som den svarande är medlem i en annan kyrka eller religiös organisation. Detta visar åter att majoritetskyrkorna i de nordiska länderna representerar kulturella värden som är identitetsgivande utöver det religiösa engagemanget. Detta gör skiftande och parallella medlemskap möjliga.

Om dessa resultat ska omsättas i siffror och beräknas på hela den svenska befolkningen (inklusive icke medborgare) uppstår följande tal:

mycket stark relation till Svenska kyrkan	730 000 (7,7 %)
stark relation till Svenska kyrkan	1 450 000 (15,2 %)
aktiv relation till övriga trossamfund	344 400 (3,6 %)
passiv relation till övriga trossamfund	229 600 (2,4 %)
Totalt mycket stark och aktiv relation:	1 074 000
Totalt stark och passiv relation:	1 679 000

Dessa siffror blir något lägre om de beräknas på andelen medborgare i Sverige. Samtidigt blir siffrorna högre om den grupp som har redovisat en medelstark relation till Svenska kyrkan, dvs. 19,9 %, läggs till. Om dessa räknas in, är det ungefär halva svenska befolkningen som har en stark till medelstark relation till Svenska kyrkan liksom till övriga trossamfund.

2.1.6 Sammanfattning

Den generella bilden i Sverige är:

- att det religiösa engagemanget minskar,
- att religiositeten samtidigt är starkt inbäddad i den värderingsbild av frihet, jämställdhet, tolerans och solidaritet som dominerar i de nordiska länderna,
- att religiositeten förändras genom den successiva förskjutning mot nya religiösa förhållningssätt som blir svenska genom den globala kommunikationen och migrationen.

Kort sammanfattat kan man säga att kristendomen genom sina institutioner minskar, att existentiella eller andliga frågor relaterade till individens livskvalitet består och att religion som samhällsfenomen ökar.

3 Trossamfunden som meningsskapande sammanhang

Trossamfunden fyller en social funktion i sig själva genom att utgöra meningsskapande sammanhang. De förser individer och samhället i stort med symboler (bland annat genom sina riter) som ger människor en känsla av betydelse och tillhörighet (Pessi, Angell och Pettersson 2009). Ett annat sätt att uttrycka det på är att de erbjuder en plats för att bearbeta existentiella frågor där svaren söks bortom det rent materiella. Denna plats är inte sällan präglad av mångfald, till exempel när det gäller etnicitet och ålder. Trossamfunden blir därmed en plats för integration och generationsöverskridande gemenskap där man förhåller sig till olika värderingar på en daglig och konkret nivå. Genom att lyfta den egna verksamheten, kärnverksamheten, synliggörs denna primära menings- och tillhörighetsfunktion hos trossamfunden.

3.1.1 Trossamfundens kärnverksamheter

Till kärnverksamheten hör gudstjänsterna, som också är en förutsättning för att ett trossamfund ska erhålla statsbidrag. Ett sätt att lyfta fram den sociala funktion som trossamfunden utgör i sig själva är att visa på hur många gudstjänster och motsvarande samlingar som genomförs under en period och hur många besökare dessa samlingar har. En sådan undersökning genomfördes år 2000, allmänt kallad "Sverigeundersökningen" (Skog 2001), och omfattade då ett veckoslut. En sådan uppföljande och jämförande studie bör göras inom inte alltför avlägsen framtid. Här har vi dock fokuserat på mer lättillgängligt material. En del av de sammanhang som tillhör trossamfundens kärnverksamhet har specifikt innehåll och utförs i form av riter vid viktiga tillfällen i livet. Exempel på det

är vigsel och begravning där statistik är möjlig att samla in. För att ge en bild av trossamfundens kärnverksamhet redovisas därför nedan antal vigselförrättare, antalet vigslar och antalet begravningar fördelat på trossamfund eller kategori av trossamfund.

Två andra viktiga delar av församlingars och föreningars arbete är barn- och ungdomsverksamhet respektive äldreverksamhet. När det gäller barn- och ungdomsverksamheten är det möjligt att få fram en del, om än begränsad, information om den ska vara jämförbar. Nedan redovisas antal ungdomsföreningar inom respektive trossamfund och i löpande text det totala antalet medlemmar i dessa föreningar enligt Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF). Dessutom har antalet anställda i samfunden infogats, i den mån det har varit möjligt att få reda på detta. I tabellen återges enbart de trossamfund där pålitliga uppgifter har gått att få fram. För katolska kyrkan är data gällande antal anställda, antal vigslar och antal begravningar från 2012. Att samla in data när det gäller verksamhet riktad till äldre visade sig alltför omfattande. Därför beskrivs denna verksamhet enbart i löpande text. I slutet av kapitlet beskrivs också två exempel på trossamfund som inte har inkluderats i denna rapport eftersom de inte får bidrag från SST – hinduiska grupper och afrikanska kyrkor i Sverige.

Tabell 3.1 Antalet anställda, antal ungdomsföreningar, antalet vigselförrättare, antalet vigslar och antalet begravningar fördelade på respektive trossamfund

Faktiska tal

Trossamfund	Anställda	Ungdomsför.	Vigselförrättare	Vigslar	Begravningar
<i>Frikyrkor</i>					2 700
Equemeniakyrkan	915	341	1 230	330	–
Evangeliska frikyrkan	98	35	–	–	–
Frälsningarmén	928	–	196	–	–
Pingströrelsen	i.u.	190	467	i.u.	–
Sjundedags adventistförbundet	i.u.	–	39	–	–
Svenska alliansmissionen	ca 100	61	188	54	–
<i>Islamska samarbetsrådet</i>	–	87 % av församl.	–	–	–
Bosniakiska islamska samfundet (BIS)	21	–	7	60	300
Förenade islamska föreningar i Sverige (FIFS)	–	–	18	–	–
Islamska kulturcenterunionen i Sverige (IKUS)	ca 30	–	2	–	–
Islamska shia samfunden i Sverige (ISS)	–	–	5	–	–
Svenska islamska församlingar (SIF)	ca 20	–	–	–	–
Sveriges muslimska förbund (SMF)	ca 40	–	6	–	–
<i>Lutherska kyrkor</i>					
Evangeliska fosterlandsstiftelsen	337	125	–	–	–
Svenska Kyrkan	22 000	280	5 838	17 249	72 000

Trossamfund	Anställda	Ungdomsför.	Vigselförrättare	Vigslar	Begravningar
<i>Ortodoxa och österländska kyrkor</i>					
Armeniska apostoliska kyrkan	2	–	–	16	14
Bulgariska ortodoxa kyrkan	1	–	–	2	4
Eritreanska ortodoxa kyrkan	1	–	–	18	7
Etiopiska ortodoxa kyrkan	2	–	1	1	2
Finska ortodoxa kyrkan	–	–	–	1	1
Grekiska ortodoxa kyrkan	4	–	3	10	25
Koptiska ortodoxa kyrkan	10	–	–	29	8
Makedonska ortodoxa kyrkan	7	–	2	7	19
Rumänska ortodoxa kyrkan	3	–	–	15	19
Ryska ortodoxa kyrkan	2	–	1	5	10
Serbiska ortodoxa kyrkan	23	–	3	30	95
Svenska ortodoxa kyrkan	1	–	2	5	7
Syrisk-ortodoxa kyrkan (Ställföreträdarskapet)	19	25	–	249	95
Syrisk-ortodoxa kyrkan (Ärkestiftet)	43	–	–	227	88
Österns assyriska kyrka	6	16	–	34	17
<i>Övriga samfund</i>					
Judiska samarbetsrådet	30	8	12	7	
Katolska kyrkan	213	39	193	285	439

Not: i.u. = ingen uppgift finns samlad enligt trossamfunden själva
 Källor: Antal avlönade anställda: SST, samfundens årsberättelser, mail med samfunden; Barn- och ungdomsverksamhet: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, mail 2014-06-26; Antal vigselförrättare: Kammarkollegiet, mail 2014-07-04; Antal vigslar: SST, mail med samfunden; Antal begravningar: Sveriges Begravningsbyråers Förbund, mail 2014-06-24, mail med BIS, SST, Katolska kyrkans hemsida.

3.1.2 Antalet anställda i trossamfunden

Uppgifter om antalet anställda rör 2013 om inget annat anges och är hämtade från SST när det gäller de islamiska riksorganisationerna samt de ortodoxa och österländska kyrkorna. Övriga siffror kommer från trossamfunden själva. Dessa siffror har väldigt olika karaktär. En del siffror baserar sig på en omräkning till antal heltider, en del uttrycker det faktiska antalet anställda på hel- eller deltider. Trots bristande enhetlighet i materialet ger uppgifterna en bild av samfundens storlek. Det är viktigt att poängtera att enbart anställda redovisas, eftersom mycket social verksamhet utförs av ideella krafter inom trossamfunden.

När det gäller antalet anställda blir det tydligt att Svenska kyrkan är det största samfundet med sina 22 000 anställda. De anställda återfinns i församlingar som bl.a. präst, diakon, församlingspedagog och församlingsmusiker. 300 är anställda på nationell nivå och ca 100 personer arbetar utomlands.

Av de traditionella frikyrkorna har Frälsningsarmén drygt niohundra heltidstjänster (928), följt av Equmeniakyrkan också med drygt niohundra anställda (915, exklusive centralt anställda). Svenska alliansmissionen uppskattar att de har ungefär hundra anställda (100), detsamma gäller Evangeliska frikyrkan (98). Från Pingströrelsen och från Adventistsamfundet har det inte gått att få in några uppgifter om antal anställda. Som exempel på yrkeskategorier inom frikyrkorna, redovisar Equmeniakyrkan fem kategorier: diakoner, församlingsmusiker, service(husmor, vaktmästare, sekreterare, kontorister), pastorer, ungdomsledare.

Uppgifter från de islamiska trossamfunden har varit svårtillgängliga. Bosniakiska islamiska samfundet har efter kontakt uppgivit att de har 21 anställda. Uppgifter om antal anställda inom Islamiska kulturcenterunionen i Sverige (IKUS), Sveriges muslimska förbund (SMF) och Svenska Islamiska församlingarna (SIF) rör antalet aktiva imamer och är hämtade från SST:s beskrivning av samfunden (SST 2014a), totalt ca 90 imamer. Dessa texter är skrivna av samfunden själva och uppgifterna är därför av samma art som flera andra i tabellen. Huruvida imamerna är anställda eller inte framgår inte av texten, men uppgiften har ändå tagits med då siffrorna framstår som rimliga i relation till samfundens storlek.

De ortodoxa och österländska kyrkorna har tillsammans 124 anställda fördelat mellan kyrkorna. Flest anställda finns inom Syrisk-ortodoxa kyrkan (Ärkestiftet: 43), sedan kommer Serbisk ortodoxa kyrkan (23) och den Koptiska ortodoxa kyrkan (10). Makedoniska ortodoxa kyrkan har sju (7) anställda, Österns assyriska kyrka sex (6) och Grekiska ortodoxa kyrkan fyra (4). Armeniska apostoliska kyrkan, Etiopiska ortodoxa kyrkan och Ryska ortodoxa kyrkan har var och en två (2) anställda. Bulgariska ortodoxa kyrkan, Eritreanska ortodoxa kyrkan och Svenska ortodoxa prostieriet har en (1) anställd vardera.

Inom katolska kyrkan fanns det 213 anställda år 2012. De judiska församlingarna hade sammanlagt 30 anställda 2013. Uppgifter från övriga trossamfund (lutherska kyrkor utöver Svenska kyrkan samt Anglikanska kyrkan och buddhistiska grupper) befanns inte möjligt att samla in inom ramen för denna utredning. En grov uppskattning ger omkring 1 200 anställda inom Pingströrelsen, Adventistsamfundet, andra lutherska kyrkor, Anglikanska kyrkan och andra samfund/grupper som inte omfattas av SST:s statistik när det gäller antalet anställda. Sammanlagt har då trossamfunden ca 26 000 anställda. Dessa utgör det religiösa ledarskapet i vid mening. Det är representanter för detta ledarskap som möts regelbundet bland annat i Regeringens råd för kontakt med trossamfunden (Trossamfundsrådet).

3.1.3 Barn- och ungdomsverksamhet

Verksamhet riktad till barn och unga, mellan 6 och 25 år, är berättigad till organisationsbidrag om den utförs av en organisation med minst 1 000 medlemmar. Uppgifterna om antal ungdomsföreningar respektive antal medlemmar är hämtade från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) som fördelar dessa bidrag. Denna statistik (från 2014) ger en uppfattning av omfattningen på trossamfundens barn- och ungdomsverksamhet, även om inte hela bilden redovisas. Långtifrån alla som deltar i barn- och ungdomsverksamheter (till exempel barnkör, scoutgrupp, sportaktiviteter eller tonårsgrupp) blir medlemmar i den aktuella ungdomsföreningen. Dessutom bedrivs en rad verksamheter för barn och unga som inte erhåller något

organisationsbidrag för att organisationen är för liten eller för att man av något skäl inte har sökt bidrag för verksamheten. Med detta i bakgrunden ger ändå MUCF:s statistikuppgifter jämförbara siffror mellan samfunden.

Equumeniakyrkan och Pingströrelsen utmärker sig bland samfunden med sina 341 respektive 190 föreningar med ca 13 900 respektive 12 100 medlemmar. Evangeliska frikyrkan har 35 föreningar med sammanlagt ca 3 300 medlemmar och Svenska alliansmissionen 61 föreningar med ca 3 500 medlemmar. De traditionella frikyrkorna har sammantaget den största barn- och ungdomsverksamheten med dessa mått som utgångspunkt, totalt 627 barn- och ungdomsföreningar med sammanlagt 32 745 medlemmar.

De islamiska trossamfunden har inte någon barn- och ungdomsorganisation registrerad hos MUCF. En undersökning av muslimska lokala organisationers sociala arbete i Sverige utfördes dock av Klas Borell och Arne Gerdner 2011 (Borell och Gerdner 2011). Studien omfattar fler organisationer än de som får bidrag av SST och den visar att av 104 församlingar bedriver de flesta (87 %) Korankurser och ungefär hälften (47 %) andra organiserade verksamheter riktade till barn och ungdomar. Dessa verksamheter återspeglas inte i MUCF:s siffror. Det kan tyckas missvisande att de muslimska församlingarnas bredd inte blir synlig i tabellen på det här viset, men det hade varit än mer missvisande om redovisningen hade antytt att de muslimska församlingarna inte bedriver någon barn- och ungdomsverksamhet över huvud taget.

Av de lutherska kyrkorna har Evangeliska fosterlandsstiftelsen 125 föreningar med ca 6 400 medlemmar och Svenska kyrkans 280 föreningar med ca 9 900 medlemmar. Det ska noteras att konfirmerationsundervisningen inte ingår i redovisningen, vare sig för Svenska kyrkan (där ca 30 % av Sveriges 15-åringar konfirmerades 2013) eller för de övriga trossamfunden.

Bland de ortodoxa kyrkorna finns 25 föreningar i den Syrisk ortodoxa kyrkan (Ställföreträderskapet) med ca 6 200 medlemmar och 16 föreningar i den Syrisk-ortodoxa kyrkan (Årkestiftet) med ca 3 100 medlemmar.

Det judiska ungdomsförbundet i Sverige har 8 föreningar och 889 medlemmar. Sveriges unga katoliker (SUK) har 39 föreningar med ca 2 600 medlemmar. Det ska jämföras med uppgiften om 5 200 medlemmar, som anges på Katolska kyrkans hemsida. På

liknande sätt ter sig Svenska kyrkans 9 900 medlemmar blygsam i relation till de drygt 161 000 barn och unga som verksamheterna nådde i åldrarna 0 – 19 år enligt Svenska kyrkans egen statistik 2013 (Svenska kyrkan 2013b). Differensen mellan de två uppgifterna illustrerar återigen hur statistik som bygger på bidragssystem enbart fångar en del av verkligheten. I en kommande studie bör antalet ”betjänade barn och ungdomar” beräknas.

3.1.4 Antal vigselförrättare och vigslar

”En kyrklig vigsel är en symbolrik gudstjänst. I Guds och alla vittnens närvaro lovar vi varandra att vårda kärleken och stå vid varandras sida livet ut. Vi ber Gud att välsigna vårt äktenskap och hjälpa oss igenom de svårigheter vi kommer att möta i livet.” Så står det angående vigselgudstjänster på Svenska kyrkans hemsida. Vigseln är en symbolmättad rit som de flesta trossamfund erbjuder. Med jämna mellanrum blossar en debatt upp inom och mellan samfund som handlar om trossamfunden ska behålla vigslerätten eller överlåta åt staten att sköta den juridiska sidan medan trossamfunden står för den religiösa delen. Evangeliska frikyrkan vigslerätt återkallades till exempel 2011 på deras egen begäran. De flesta samfunden har dock valt att behålla vigslerätten. En vigsel inom ett godkänt trossamfund har full legal verkan i Sverige. Idag har 34 trossamfund vigslerätt.

Antalet vigselförrättare per samfund (2013) finns registrerade vid Kammarkollegiet. Däremot har antalet vigslar som genomförts inom respektive trossamfund varit svårare att få fram. När det gäller de ortodoxa och österländska kyrkorna samlar SST in statistik på detta. I övrigt har uppgifter samlats in från respektive samfund där så har varit möjligt. I den mån uppgifter har gått att få fram blir det tydligt att antalet vigselförrättare och antalet vigslar oftast står i proportion till storleken på samfundet. Det största antalet finns följaktligen inom Svenska kyrkan med ca 5 800 vigselförrättare och ca 17 250 vigslar 2013. Ekumeniakyrkan har 1 230 vigselförrättare och genomförde 330 vigslar. Pingströrelsen har 470 personer med vigslerätt och Frälsningsarmén har 196 vigselförrättare. Svenska Alliansmissionen har 188 vigselförrättare och Adventistsamfundet har 39 vigselförrättare, men inte heller här har

det gått att få fram någon siffra på antalet vigslar. Det ska kanske sägas att en vigselförrättare kan vara pensionerad och icke anställd. De måste dock vara ”utsedda” av trossamfundet och godkända av Kammarkollegiet.

I de muslimska församlingarna fanns det sju (7) personer med vigselrätt i Bosniakiska islamiska samfundet (BIS), 18 i Förenade islamiska föreningar i Sverige (FIFS), två (2) i Islamiska kulturcenterunionen i Sverige (IKUS), fem (5) i Islamiska shia samfundet i Sverige ISS och sex (6) i Sveriges muslimska förbund (SMF). Det som är känt är att det Bosniakiska islamiska samfundet utförde 60 vigslar under 2013, i övrigt är det inte känt hur fördelningen är över trossamfunden.

Antalet vigselförrättare är än så länge få inom de ortodoxa och österländska kyrkorna: Etiopiska ortodoxa kyrkan har en (1), Grekiska ortodoxa kyrkan tre (3), Makedoniska ortodoxa kyrkan två (2), Ryska ortodoxa kyrkan en (1), Serbiska ortodoxa kyrkan tre (3) och Svenska ortodoxa prosteriet två (2). Med tanke på att så få personer inom dessa kyrkor har vigselrätt kan antalet vigslar som uppges i rapporteringen till SST förvåna. Det är troligen inte fråga om juridiskt bindande vigslar utan om välsignelseakter genomförda enligt respektive kyrkas ordning. Vigslarna är alltså religiösa vigslar och genomförs efter att man har ingått borgerlig vigsel. Det totala antalet vigslar/välsignelseakter uppgick till 649 under 2013.

De judiska församlingarna hade 12 vigselförrättare som utförde 7 vigslar under 2013. Katolska kyrkan har 193 vigselförrättare och dessa utförde 285 vigslar (2012).

Som jämförelse kan sägas att antalet registrerade och avslutade vigselärenden hos skatteverket var 60 657 stycken under 2013 (Skatteverket 2013). Utifrån de uppgifter som finns tillgängliga när det gäller antal vigslar innebär det att minst 30 % av dessa vigslar utfördes genom samfundet. Här är uppgifterna dock tämligen osäkra. Svenska kyrkan redovisar till exempel att ca 40 % av alla vigslar i Sverige 2013 genomfördes enligt Svenska kyrkans ordning.

3.1.5 Antal begravningar och gravsättningar

Begravning är en av de riter som visat sig betydelsefull för att koppla en individ till en kollektiv känsla av tillhörighet, till det

kulturella minnet (Reimers 1995; Pettersson 2000). Begravningar är därför en verksamhet som skapar tillhörighet på en grundläggande nivå. Uppgifter kring begravningar är inkluderade trots att inte någon enhetlig eller samlad statistik finns på detta område.

Sveriges Begravningsbyråers förbund är en medlemsorganisation för ca 400 privata begravningsbyråer i Sverige (www.begravningar.se) och de försöker kontinuerligt skapa sig en bild av situationen. En uppskattning från deras sida är att det per år utförs ca 90 000 begravningar. Dessa fördelar sig ungefär på följande sätt: ca 72 000 begravningar sker enligt Svenska kyrkans ordning, ca 2 700 enligt någon frikyrklig ordning, ca 3 600 enligt ett annat trossamfunds ordning, ca 9 000 begravningar är borgerliga och ca 2 700 begravningar äger rum utan någon ceremoni. Enligt SST:s statistik är ca 410 av de 3 600 begravningsarna enligt annat trossamfunds ordning utförda enligt någon ortodox eller österländsk kyrkas ordning. Katolska kyrkan uppger att de utförde ca 440 begravningar under 2013 och Bosniakiska islamiska förbundet uppger ca 300 begravningar. Därmed återstår ca 2 450 begravningar enligt annan muslimsk ordning eller övrigt samfund.

Allt detta är ungefärliga siffror. Sammanfattningsvis kan man se att majoriteten begravningar sker inom Svenska kyrkan (80 %) att de övriga trossamfunden delar på omkring 7 % och att ungefär 10 % sker enligt en borgerlig ordning. Begravningar utan någon ceremoni utgör ca 3 %.

3.1.6 Äldreverksamhet

Verksamhet riktad till äldre personer är omfattande inom trossamfunden. När det gäller denna verksamhet finns inte någon möjlighet till riktat statlig bidrag, vilket påverkar statistiken. Forskning visar emellertid att trossamfunden spelar en viktig roll inom detta område (se t ex Jeppsson Grassman 2005). Exempel på verksamhet som riktar sig till äldre är träffpunkt för daglediga, måltider, syföreningar, hantverksgrupper, kursverksamhet och RPG-verksamhet (Riksförbundet Pensionärsverksamhet). De flesta församlingar håller också regelbundet andakter och gudstjänster på äldreboenden. Utöver detta försöker många

församlingar hålla kontinuerlig kontakt med de äldre i församlingen genom telefonsamtal eller hembesök.

Pensionärer är starkt representerade bland de aktiva inom föreningslivet. Detta gäller också trossamfunden. De bidrar med allt från vaktmästarsysslor till att arrangera begravningskaffe, medverka i andakter på äldreboenden och göra hembesök. Äldreverksamheten inom trossamfunden fyller på så vis flera funktioner och visar tydligt hur trossamfunden fyller en social funktion i sig själva.

3.1.7 Två exempel på växande trossamfund utanför statistiken

Hinduism och ritualer i diaspora

Antalet hinduer i Sverige uppskattades till 3 100 år 1997 (Hole 2005:108). Olika siffror förekommer, beroende på att man försökt uppskatta antalet hinduer via språkgrupper. De hinduer som finns i Sverige kommer huvudsakligen från Indien och Uganda där Idi Amin rensade ut alla asiater under början av 1970-talet. Hinduiska grupper finns i de större städerna i Sverige, men också på mindre orter som Mariestad och Trollhättan. Hindutempel finns i Mariestad, Malmö, Jönköping och i Stockholm. År 2000 bildades Hinduiska Samfundet i Sverige och under perioden 2001–2006 var de registrerade som trossamfund, men är det inte idag. De hinduiska organisationerna/församlingarna är alltför små och splittrade för att kunna delta inom den andliga vården inom hälso- och sjukvården som en samlad enhet. Alla hinduer företräder nämligen inte samma hinduism, utan representerar en rad olika former av hinduism. Ett exempel på en sådan form är Gujarati Hindus som bland annat återfinns i Mariestad där det numera finns två tempel. De har sina rötter i området Gujarati i Indien och talar Gujarati.

Språket är ofta bärande för de religiösa riterna i templet och därför avgörande för att kunna leva i enlighet med sin tradition. I ett av templen hålls därför lördagskola där barnen får lära sig Gujarati (Hole 2005:65). Men det är inte bara språket som har betydelse för möjligheten att leva enligt traditionen, utan också

antalet hinduer på en plats. Antalet Gujarati Hindus i Mariestad är till exempel relativt få, ca 150 år 2003, vilket gör att det blir svårare att upprätthålla traditioner i vardagen. Det kan visa sig vara svårt att få tag på ingredienser till traditionella maträtter, men också att upprätthålla traditioner kring riter som inträffar mer sällan som t.ex. bröllop.

När hinduerna kom till Mariestad var det särskilt kvinnorna som anpassade sig snabbt genom att de oftast fick jobb före männen och därmed lärde sig svenska snabbare (Hole 2005:300). Samtidigt är det ofta kvinnorna som försöker upprätthålla traditioner i familjen. Eller som Hole skriver: för att lyckas i sitt uppdrag räcker det inte för kvinnorna att laga "god mat", de måste också försäkra sig om att familjen äter den (Hole 2005:307). Kvinnorna slits mellan det nya och det gamla och känner många gånger att de gör för lite för att upprätthålla familjens andliga utveckling. Hinduer i Sverige möter därför stora utmaningar i utövandet av sin tradition, samtidigt som de utgör ett socialt stöd för varandra.

Afrikanska kyrkor i Sverige

Sedan 1980-talet har representationen av antalet afrikanska kyrkor växt i Sverige. Till dessa kyrkor hör Eritreanska ortodoxa tewahdo kyrkan, den Etiopisk-ortodoxa kyrkan och den Koptisk-ortodoxa kyrkan, men det finns fler som inte erhåller bidrag från SST. Exempel på sådana kyrkor är språkliga och regionala kyrkor, engelsktalande ekumeniska eller internationella församlingar, afrikanska katolska gemenskaper och övriga afrikanska gemenskaper (Kubai 2014a). Dessa kyrkor spelar en stor roll för immigranter från afrikanska länder genom att många gånger utgöra den främsta kontaktpunkten för nyanlända (Kubai 2013). Församlingarna hjälper dem att så att säga "komma på fötter" genom sitt stöd. Nyanlända välkomnas in i församlingen och får orientering i det svenska samhället av pastorer och kyrkoledare som ofta antar rollen som "herdar", särskilt under de första veckorna efter ankomst. Kyrkorna erbjuder på så vis ett sammanhang för såväl materiella som sociala och andliga behov (Kubai 2014b).

De flesta som arbetar i dessa församlingar och kyrkor är inte formellt anställda, utan det ideella arbetet är omfattande. Det

handlar till exempel om uppsökande verksamhet och när det är möjligt erbjuds enskilda och familjer tillfälligt boende, ofta i kyrkolokaler. En viktig del av dessa kyrkors kärnverksamhet handlar om helande. Därför kretsar många aktiviteter kring detta, till exempel i form av bön för och besök hos sjuka. Kyrkorna ger också materiellt och socialt stöd vid till exempel bröllop och begravningar. De afrikanska kyrkornas verksamhet i Sverige är ytterligare ett exempel på hur trossamfunden fyller en social funktion i sig själva.

Denna typ av nya religiösa grupperingar utan officiell sanktion är ett växande fenomen, som följer med invandringen från asiatiska och afrikanska länder. Detta fenomen bör undersökas närmare.

4 Trossamfundens unika bidrag till statlig verksamhet

Detta kapitel presenterar samfundens bidrag in i befintlig statlig, kommunal och landstingsverksamhet, det vill säga när samfunden kompletterar den offentliga verksamheten (Pessi, Angell och Pettersson 2009). Utöver att fylla en social funktion i sig själva, fungerar trossamfunden med andra ord som ett komplement till den statliga verksamheten där den religiösa särarten kan komma till uttryck. I några frågor är trossamfunden särskilt efterfrågade. Det gäller de andliga behov som enskilda har rätt att få tillgodosedda inom hälso- och sjukvården, kriminalvården, polismyndigheten och försvarsmakten. Denna typ av verksamhet går ofta under beteckningen ”andlig vård” inom respektive samhällsinstitution.

4.1.1 Institutionsbaserad andlig vård

Den andliga vården är till stora delar tvär-konfessionell. Det innebär att trossamfunden arbetar över samfundsgränser i relation till stat, landsting och kommun. Flera av dessa verksamheter samordnas också av Sveriges kristna råd (SKR) där alla kristna kyrkor som diskuteras i den här utredningen, är medlemmar förutom Svenska alliansmissionen, Bibeltrogna vänner, Eritreanska ortodoxa kyrkan, Grekisk-ortodoxa kyrkan och Svenska ortodoxa prosteriet. Adventistsamfundet är observatör. SKR samordnar sin verksamhet med representanter för icke-kristna trossamfund. Dessa träffas annars via Sveriges interreligiösa råd (bildat 2012), ett nätverk som leds av ärkebiskopen i Svenska kyrkan.

Ett område där trossamfunden fått ökad betydelse är inom krisberedskapen. Vilken betydelse diskuteras kort i slutet av kapitlet. Det område, som än så länge är i vardande är också inkluderat,

nämligen samverkan mellan kyrkor och arbetsliv. Det har varit svårt att få tillgång till statistiska uppgifter inom detta område, men det är så pass intressant ur ett samverkansperspektiv att området ändå har inkluderats. I tabellen nedan redovisas trossamfunden i storleksordning utifrån antal anställda.

Tabell 4.1 Antalet anställda för dem andliga vården inom hälso- och sjukvården, kriminalvården, skola och högskola, försvarsmakten och polismyndigheten

Andlig vård. Faktiska tal

	Hälso- och sjukvård	Kriminalvården	Skola och högskola	Försvarsmakten	Polisen
Svenska Kyrkan	213	70	51	30	81
Frikyrkor	45	50	14	-	14
Katolska Kyrkan	6	10	-	-	1
Ortodoxa och österländska kyrkor	6	8	-	-	-
Muslimska församlingar	1	22	-	-	-

Källa: Andlig vård inom hälso- och sjukvård: Gunnel Andreasson, SST, mail 2014-07-02; Andlig vård inom kriminalvården: Susanne Rodmar, SKR, mail 2014-06-25; Andlig vård inom skola och högskola: Maria Sivertsson, Ordförande i Arbetsgruppen för Svenska kyrkans högskolearbete, mail 2014-06-18; Andlig vård inom försvarsmakten: Fältprost Sten Elmberg, mail 2014-08-28; Andlig vård inom polismyndigheten: Katarina Tingström, mail 2014-06-25.

4.1.2 Andlig vård inom sjuk- och hälsovård

Den andliga vården inom sjuk- och hälsovård är organiserad inom ramen för Sjukhuskyrkan när det gäller de kristna kyrkorna. På många håll i landet är det framför allt Svenska kyrkan och frikyrkorna som samarbetar inom Sjukhuskyrkan, men i storstadsregionerna medverkar också representanter för Katolska kyrkan och de ortodoxa och österländska kyrkorna. Vid behov förmedlar Sjukhuskyrkan kontakt till andra religioner och trossamfund. Sjukhuskyrkan finns på drygt 70 orter i Sverige och målgruppen är både patienter, närstående och personal. Det är de lokala församlingarna i sjukhusens närområde som ansvarar för arbetet i Sjukhuskyrkan.

Det finns totalt ca 270 anställda inom den andliga vården riktad till sjuk- och hälsovård. Merparten av dessa, 213 personer, är anställda av Svenska kyrkan medan frikyrkorna sammanlagt har 45

anställda. Katolska kyrkan har sex (6) anställda och det har också de ortodoxa och österländska kyrkorna sammantaget (6). En imam har särskilt ansvar för den andliga vården inom detta område, men det finns 11 oavlönade koordinatörer vid de större sjukhusen som hjälper till att tolka och förmedla kontakter vid behov. Dessa koordinatörer har i sin tur 20–25 personer med olika inriktningar, kultur- och språkkunskaper på en lista som de kan ringa in. Buddhisterna håller på att bygga upp ett liknande nätverk och har idag två koordinatörer, en i Stockholm och en i Göteborg, som arbetar mot lokala församlingar för att skapa kontaktlistor. I dagsläget finns det 103 kontaktpersoner i 42 buddhistiska organisationer (Fredriksson 2014). Den judiska församlingen sätter upp kontaktuppgifter på centrala institutioner.

Sjukhuskyrkan erbjuder bland annat krisstöd vid akuta händelser, avskeds- och minnesstunder, dop och barnvälsignelse i krissituationer, gudstjänster och andakter, samtalsgrupper med personal samt utbildning för vårdpersonal. Som exempel kan nämnas att Sjukhuskyrkan på Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg hade ca 7 360 enskilda samtal, 380 gruppsamtal, 90 stödsatser vid dödsfall, 470 gudstjänster och 24 övriga kyrkliga handlingar under 2013 (Birgersson 2014). Statistiken tyder på en stadig ökning av efterfrågan.

Det som sjukhuskyrkan kan erbjuda utförs också av lokala församlingar, inte minst när det gäller samtal och själavård. Men då riktar sig insatserna i första hand mot egna medlemmar som av något skäl har hamnat på sjukhus. Andakter på sjukhem organiseras enbart av de lokala församlingarna. Nästan hälften av de muslimska församlingarna som Borell och Gerdner har studerat organiserar till exempel besök för personer som är inlagda på sjukhus och 17 % organiserar aktiviteter på äldreboenden (Borell och Gerdner 2011).

4.1.3 Andlig vård inom kriminalvården

Sveriges kristna råd har som sin uppgift, att på kriminalvårdens uppdrag, utveckla och samordna den andliga vården vid samtliga anstalter och häkten i landet. Det innebär att en präst från Svenska kyrkan, en pastor från någon av frikyrkorna samt vid större häkten

och anstalter en katolsk präst, någon präst från de ortodoxa och österländska kyrkorna och en imam från de muslimska församlingarna är förordnade av Nämnden för Andlig Vård (NAV). NAV utses av Sveriges Kristna Råd (SKR) på uppdrag av Kriminalvården (www.kriminalvarden.se).

Svenska kyrkan har historiskt sett haft en nära koppling till den svenska kriminalvården. Det beror dels på den tidigare sammankopplingen mellan Svenska kyrkan och staten, men också på den betydelse som Svenska kyrkan haft för tolkningen av synd och förlåtelse (Larsson 2009). Svenska kyrkan har också flest anställda som arbetar inom kriminalvården, ca 70, i jämförelse med de 56 anställda från frikyrkorna. Katolska kyrkan har tio (10) anställda, de ortodoxa och österländska kyrkorna har fyra (4) och det finns 22 imamer som har ett särskilt ansvar för den andliga vården inom kriminalvården. Den sista siffran representerar personer inom kriminalvården, inte antalet tjänster.

Den främsta uppgiften för de präster, pastorer och diakoner som arbetar på anstalter och häkten är den enskilda själavården och att anordna gudstjänster. Andra uppgifter är att leda samtalsgrupper och att ansvara för frivilliga besöksgrupper. Insatserna riktar sig mot både intagna och personal inom Kriminalvården.

1.1.4 Andlig vård inom skola och högskola

Den andliga vården inom högskolan samordnas av Sveriges Kristna Råd (SKR) inom ramen för Universitetskyrkan. Också den andliga vården inom grundskolan och gymnasiet samordnas av SKR inom ramen för programmet Kyrka – Skola.

Universitets- och högskolekyrkorna samarbetar genom Sveriges Frikyrkoråd och Arbetsgruppen för Svenska kyrkans högskolearbete. Genom Universitetskyrkan kan studenter träffa en präst, pastor eller diakon för samtal under tystnadsplikt. Man ordnar också olika verksamheter, som gudstjänster, körer och samtalsgrupper. Universitets- och högskolekyrkor finns på 22 orter i Sverige. Arbetet utförs av 51 anställda från Svenska kyrkan och 14 anställda från frikyrkorna. Katolska kyrkan har tre kontaktpersoner medan de ortodoxa och österländska kyrkorna, de muslimska

församlingarna, de buddhistiska organisationerna och de judiska församlingarna gör punktinsatser vid behov.

När det gäller grundskolor och gymnasieskolor ser arbetet annorlunda ut. Skolkyrkan bygger på lokalt engagemang och har inte några anställda som universitetskyrkan. På SKR finns dock en konsulent som har ett ansvar för samordning av den andliga vården inom både grundskolan, gymnasieskolan och högskolan. Ambitionen med programmet Kyrka – Skola är att följa utbildningsområdet och att ansvara för dialog med Utbildningsdepartementet, Skolinspektionen, Skolverket och Myndigheten för specialpedagogik i skolpolitiska frågor. På det lokala planet är det många kyrkor, moskéer och tempel som prioriterar att ta emot studiebesök från skolor som ett sätt att bidra till ökad kunskap och till mer inkluderande attityder i samhället.

4.1.4 Andlig vård inom försvarsmakten

Den militära själavården leds av fältprosten. Fältprosten (tillsammans med stabspastor vid Högkvarteret, militärpastorerna vid F 21, Marinbasen samt Livgardet) utgör ledningsgrupp för militär själavård (LMS). Denna ledningsgrupp planerar och utvecklar den militära själavården, bland annat genom att erbjuda fortbildning. Samverkan sker kontinuerligt med kyrkors och tros-samfunds olika organ och företrädare (Elmberg 2014).

Den militära själavården kommer till uttryck på framför allt tre olika sätt:

- vid militära förband, skolor och staber (28 pastorer + 2 diakoner). Huvuduppgiften för militärpastorn är att stödja soldater och övrig personal,
- inom Internationella fredsinsatser och extraordinära händelser samt IO, fältpastorer,
- inom Hemvärnets uppgifter (40 bataljonspastorer, fältpastorer) Dessa pastorer får en särskild utbildning och är kontraktsanställda av Försvarsmakten.

Totalt finns det 30 anställda för den andliga vården inom försvarsmakten, nästan alla finansierade av Svenska kyrkan. På

högkvarteret finns insatsledningen vars ansvar är att planera och leda militära insatser både internationellt och i Sverige. Insatsstaben är en av fyra staber inom insatsledningen. Fältprosten med nationellt ansvar, där Försvarsmakten och Svenska kyrkan delar på ansvaret, ingår i Insatsstaben och fungerar också som rådgivare i frågor som rör religion, kultur och etik. Stabspastor är högkvarterets pastor, som erbjuder själavård, samtal, andakter och retreator för personal. På lokal nivå, förband och skolor, finns militärpastorerna (hel/deltid) som också erbjuder själavård, samtal och gudstjänster, men också till exempel konfirmationsundervisning och pilgrimsvandringar. Andra trossamfund finns med på lokal nivå men i olika omfattning.

Militärpastorerna kombinerar ofta sitt militära uppdrag med församlingstjänst och deltar i fortbildning som LMS anordnar. Denna fortbildning kan handla om trossamfundsinformation, folkrätt, etikfrågor m.m. och kan ibland utgöras av en vallfärd. Vid internationella fredsinsatser och inom Hemvärnet ägnar sig fältpastorerna främst åt samtal, själavård och gudstjänster men också åt krishantering och avlastningssamtal. Fältpastorerna ägnar sig också åt undervisning kring religion, etik och kristen tro, vilken kan leda till dop och konfirmation (Elmberg 2010).

4.1.5 Andlig vård inom polismyndigheten

Den andliga vården inom polismyndigheten sker genom en överenskommelse som har tecknats mellan Rikspolisstyrelsen, Svenska kyrkan, Ekumeniakyrkan (föret Svenska Missionskyrkan) och Katolska kyrkan (Rikspolisstyrelsen 2013). Den styrgrupp som är utsedd med representanter från alla parter har till uppgift att se till att avtal efterföljs samt att ta ställning till hur andra trossamfund kan inkluderas i arbetet. Hur samverkan rent konkret utformas inom en polismyndighet och inom ett stift/distrikt avgörs av respektive myndighet tillsammans med stiftet/distriktet och kan variera mellan polisens olika myndigheter (se policytext "Samverkan Kyrka – Polis" från 2009). Samverkan handlar om att trossamfundet har biträdd vid överlämnande av dödsbud, att samverka mot generellt våld i samhället och att utgöra en resurs för det psykosociala arbetet gentemot anställda inom polisen. Sedan

slutet av 1990-talet har också Rikspolisstyrelsen erbjudit två veckors utbildning med mellanliggande praktik på lokal polismyndighet för präster, pastorer och diakoner som är engagerade i Kyrka-Polis-samarbetet (Göransson 2005).

Fyra personer är anställda av Svenska kyrkan och en av Eumeniakyrkan för att samordna arbetet i relation till polismyndigheten. Till detta kommer 77 präster och diakoner från Svenska kyrkan, 12 pastorer och diakoner från Eumeniakyrkan, en pastor från Pingströrelsen och en präst från Katolska kyrkan, spridda på ca 50 platser. Dessa finns på en maillista och de bjuds in till nationella nätverksträffar en gång per år. Deras uppdrag kan dock utgöra en liten del av deras tjänst, ca 10-15 %.

4.1.6 Krisberedskap

Trossamfunden spelar en viktig roll när större kriser och katastrofer inträffar i det svenska samhället, till exempel vid bussolyckan i Norge 1988 då fyra vuxna och tolv barn från en skola i Kista omkom, fartyget Estonias förlisning 1994, diskoteksbranden i Göteborg år 1998, mordet på utrikesminister Anna Lindh 2003 och Tsunamin som drabbade Thailand och Sri Lanka 2004. Vid dessa tillfällen fungerade kyrkolokaler som samlingsplatser för krisbearbetning genom samtal och andakter av olika slag. Forskning bekräftar att Svenska kyrkan vid dessa tillfällen kan vara viktig också för dem som inte uppfattar sig som religiösa (89 % bejakar påståendet), men också att människor får religiösa känslor vid den här typen av katastrofer som inte kommer fram under normala förhållanden (85 % bejakar påståendet) (Gustafsson 1995).

Det är SST som har det statliga uppdraget att samordna trossamfundens insatser i krisberedskapen. Det arbetet utförs i nära samverkan med både myndigheten för samhällskydd och beredskap (MSB), kommuner, landsting och länsstyrelser. SST:s roll är bl. a. att sammanföra kommunens beredskapsansvariga med trossamfunden lokalt. Det kan ske genom ekumeniska råd, lokala interreligiösa grupper eller att kommunen ber Svenska kyrkan om hjälp att samordna trossamfundens insatser.

I arbetet för att samordna resurser i krisberedskapen har tre olika modeller vuxit fram (SST 2014b). Den första modellen karaktäriseras av samexistens mellan kommun, landsting, myndighet och trossamfund. I denna form av samordning hålls en distans mellan parterna, men man är medveten om varandras existens. Kontaktlistor kan vara ett sätt att samordna enligt denna modell. Den andra modellen karaktäriseras av samtal och dialog mellan kommun, landsting, myndighet och trossamfund. I denna modell finns en strävan att lära känna varandra, utbyta information och öka möjligheterna för alla parter att fungera bättre tillsammans. Den tredje modellen, slutligen, kännetecknas av samverkan mellan kommun, landsting, myndighet och trossamfund. Samverkan ställer högre krav på parterna och syftet kan vara en gemensam strävan att förverkliga gemensamma mål eller förhindra kriser.

De flesta kommuner (ca 190) har grupper för psykiskt och socialt omhändertagande, POSOM-grupper, som kan kallas in av ansvariga inom kommunen – till exempel av en räddningsledare. POSOM-grupper fungerar som ett stöd för inblandade vid en kris. Grupperna fungerar olika beroende på hur respektive kommun har organiserat dem. Oftast består de av representanter för socialtjänsten, sjukvården, polisen, skolan, frivilligorganisationer samt en präst och/eller en diakon. POSOM-grupper kan också samarbeta med PKL-grupper (psykiatrisk katastrofledning) inom landstinget (se www.krisinformation.se). I POSOM-grupperna finns de flesta av trossamfundens representerade. Utöver sina självavårdande och rituella bidrag, fyller de en viktig funktion med sina breda nätverk och sin mångkulturella tillika mångspråkliga kompetens.

4.1.7 Kyrka – arbetsliv

I England finns s.k. "Industrial Chaplains" och "Store Chaplains". Dessa är tillgängliga på större arbetsplatser, industrier och varuhus. I Sverige är denna verksamhet i vardande. Detta gäller också den vidare frågan om relationen mellan trossamfund och arbetsliv. På en övergripande nivå har SKR initierat nätverket "Kyrka – Arbetsliv i Samverkan" som fungerar som en mötesplats för fackliga organisationer, arbetsgivarorganisationer, kyrkor och

samfund. Idén bakom nätverket är att tillsammans arbeta för att människovärdet inte kränks i det moderna arbetslivet. I nätverket ingår representanter från LO, TCO, SACO, Arbetsgivaralliansen, Svenskt Näringsliv och Sveriges kommuner och landsting. Den huvudsakliga mötesplatsen består idag av en årlig konferens. På denna nationella nivå handlar arbetet framför allt om erfarenhetsutbyte och att öka kunskapen både om arbetsplatser och om trossamfundet. På det lokala planet ser det olika ut. De kyrkor och församlingar som har engagerat sig i arbetsplatser gör detta oftast på grund av ett personligt intresse hos en anställd. Vad kyrkan och församlingen då erbjuder är till exempel enskilda samtal, gruppsamtal, utbildning och krisberedskap. Som exempel kan Svenska kyrkan närvaro på Gränby Centrum i Uppsala nämnas, en arbetsplats med ca 150 anställda och miljontals besökare varje år. I köpcentrat bedriver kyrkan ett kafé och regelbunden verksamhet. Det finns också möjlighet till enskilda samtal med en präst. Ett annat exempel är flygplatserna Arlanda i Stockholm och Landvetter i Göteborg där Svenska kyrkan har en präst respektive en präst och en diakon stationerad (Franck 2014). Deras främsta uppgift är att vara tillgängliga i olika sammanhang och knyta kontakter inte minst till personalen. De genomför också vigslar, ca 200 på Arlanda under år 2013.

Detta kapitel visar att samarbetet mellan offentliga myndigheter och trossamfundet är väl utvecklad och snarare har förstärks under 2000-talet än det motsatta. Vid sidan av dessa samarbeten håller sociala samverkansprojekt på att utvecklas. Detta är en följd av pågående arbetskraftsinvandring, av ökad hemlöshet och utanförskap ofta knuten till migrerade grupper. Denna typ av samverkan sker ofta mellan lokala kommuner, stadsmissioner, diakoniinstitutioner eller organisationer som Röda Korset. Exempel är det som kallas Idéburet Offentligt Partnerskap (IOP) för hjälp till EU-medborgare mellan Göteborgs stad, Göteborgs stadsmission, Frälsningsarmén och Bräcke diakoni. IOP finns också i Malmö, Lund, Båstad, Helsingborg. Arbeta pågår med att skapa långsiktiga lokala partnerskap utan krav på upphandling (Jfr Vilket Sverige vill vi ha? (www.socialforum.se)).

5 Konfessionella alternativ till statlig verksamhet

Det civila samhället spelar en rad olika roller i samhället. Även trossamfundens sociala roller kan jämföras med det civila samhället och den aktuella utvecklingen från en röstfunktion till en servicefunktion inverkar därför också på trossamfundens möjlighet att verka i samhället. Denna tendens förstärker den professionella rollen och gör att ideella organisationers särskilda bidrag, den s.k. särarten, blir svårare att upprätthålla. Detta dilemma är ofta återkommande i debatten om det civila samhällets bidrag till välfärden. Dilemmat blir ännu tydligare då religiösa aktörer undersöks.

Vid sidan av de verksamheter som fungerar kompletterande till den statliga verksamheten (som har redovisats ovan) finns dock en pågående, om än liten, uppbyggnad av samverkan mellan stat, kommun och trossamfund genom olika typer av kontrakt eller avtal.

I detta kapitel ska några områden lyftas fram där trossamfundet, eller till trossamfundet knutna organisationer, erbjuder välfärdstjänster. Denna verksamhet är en del av den avreglering av välfärdsmarknaden som har genomförts i Sverige sedan 1990-talet. På samma sätt som det civila samhällets organisationer har haft svårt att hävda sig mot internationella bolag på den sociala marknaden har trossamfundet haft en liknande svårighet. Till detta kommer den religiösa faktorn. I Sverige råder det delade meningar om vilket inflytande religiösa aktörer ska ha i det offentliga samhällslivet. Trossamfundet är också tveksamma till ett socialt engagemang som de anser vara statens uppgift att svara för. Resultat från befolkningsundersökningen visar dock på ett

starkt förtroende för trossamfundens sociala omsorgsroll men tveksamhet till att religiösa värden förs in i samhället på detta sätt.

5.1.1 Konfessionella skolor och högskolor

I och med friskolereformen år 1992 blev det möjligt att starta och driva konfessionella skolor. Dessa har ökat över åren. Vår undersökning visar dock att de konfessionella alternativen till kommunala grundskolor i huvudsak vilar på enskilda individers initiativ och att trossamfunden är återhållsamma till denna typ av satsningar. Detta gäller särskilt Svenska kyrkan. Detta gör att drivkraften till sådana åtaganden ser olika ut, liksom organisationsformerna för denna drift. Enligt skolverkets egen statistik (2014) finns idag 65 konfessionella grundskolor. I tabellen nedan presenteras dessa skolor fördelade på de olika samfundet i den mån det har gått att spåra samfundstillhörigheten.

Konfessionella folkhögskolor har funnits betydligt längre. Dessa skolor erbjuder allmän linje som ger gymnasiekompetens, men de ger också profilutbildningar och enstaka kurser som är mer inriktade på respektive trossamfunds tro och liv. Detsamma kan sägas om de högskolor som ägs av trossamfunden, men som i övrigt har en undervisning och forskning som vilar på vetenskaplig grund, allt i enlighet med högskoleförordningen. Vid sidan om de allmänna kurserna erbjuder högskolorna pastoralteologiska kurser inriktade för tjänst i församling. Det finns också högskolor utan examensrätt som har trossamfund som huvudman. Dessa exemplifieras endast i löpande text.

Tabell 5.1 Grundskolor, folkhögskolor och högskolor med trossamfund som huvudman

Trossamfund	Grundskolor	Folkhögskolor	Högskolor med examensrätt
<i>Frikyrkor</i>			
Frikyrklig bakgrund	30		2
Equmeniakyrkan		5	
Evangeliska frikyrkan		3	
Frälsningsarmén		1	
Pingströrelsen		4	
Svenska alliansmissionen		2	
<i>Islamska samarbetsrådet</i>			
Muslimsk bakgrund	10	1	
<i>Lutherska kyrkor</i>			
Svenskkyrklig bakgrund	2		1
Svenska kyrkan		18	
Evangeliska fosterlandsstiftelsen		8	1
<i>Ortodoxa och österländska kyrkor</i>			
Bakgrund i ortodoxa kyrkan	1		
<i>Övriga samfund</i>			
Bakgrund i katolska kyrkan	4		1
Katolska kyrkan		3	
Judisk tradition	2	(1)	
Kristen-utan bakgrund i specifik konfession	18		

Källa: Grundskolor, Skolverket, mail 2014-07-14; Folkhögskolor och högskolor med examensrätt, samfundens årsberättelser 2014.

5.1.2 Grundskolor

Med hjälp av Skolverkets information kring huvudman och antal grundskolor (65) har skolornas namn tagits fram via sökningar på nätet. Siffrorna inkluderar inte förskolor eller gymnasieskolor. Om skolans hemsida har uppgett en församling som huvudman eller om

skolan finns angiven som en del av en församlings verksamhet har församlingens samfundstillhörighet angetts som skolans konfessionella bakgrund. I något fall handlar det om att kristendomsundervisningen innefattar ett specifikt samfunds bekännelseskrifter. I de fall den stiftelse eller organisation som är huvudman enbart beskrivs som t.ex. ”kristen”, utan specifik inriktning, hamnar skolan under rubriken ”Kristen – utan bakgrund i specifik konfession”. När det gäller de muslimska skolorna har inte någon särskild tillhörighet varit möjlig att få fram. För alla grundskolor gäller att de är öppna för alla som önskar söka till skolan. I tabellen anges 66 skolor, i stället för 65, eftersom en skola visade sig saknas på Skolverkets lista – Hillelskolan i Stockholm som är en judisk grundskola.

De 66 konfessionella grundskolorna utgör en minoritet, endast 1,4 % av landets 4 887 grundskolor och 8 % av landets friskolor (792) på grundskolenivå. Av dessa 66 konfessionella grundskolor har det varit möjligt att spåra den konfessionella inriktningen hos 48 stycken. Antal grundskolor med någon form av (spårbar) frikyrklig bakgrund dominerar, de utgör knappt hälften (30) av alla konfessionella friskolor på grundskolenivå. Sedan kommer kristna skolor utan (spårbar) bakgrund i specifik församling eller samfund – 18 stycken. Antalet muslimska grundskolor är 10, de med katolsk bakgrund är fyra (4) (varav en också har sin bakgrund i ortodoxa kyrkan). Grundskolor med svenskkyrklig bakgrund är två (2), med judisk bakgrund är två (2) och det finns, som nämnts, en skola som har sin bakgrund i ortodoxa kyrkan (tillsammans med katolska kyrkan) (1). Värt att notera är att de konfessionella grundskolorna är väl spridda över landet, från norr till söder.

Konfessionella grundskolor har dragits med en del problem som illustrerar trossamfundens ekonomiska svårigheter när de ger sig ut på den öppna marknaden. Det har också visat sig vara svårt att upprätthålla kvalitén på utbildningen vid flera tillfällen. Skolorna konkurrerar dessutom om avtal med stora företag som gör själva upphandlingsprocessen komplicerad (jfr Wijkström 2014).

Det är intressant att se att grundskolor drivna av Svenska kyrkan nästan inte existerar. Det ligger i linje med den historiska kopplingen mellan kyrka och samhälle som har existerat under 1900-talet, och som fortfarande delvis existerar (för en bredare

diskussion kring konfessionella friskolor i Sverige, se Berglund och Larsson 2007).

5.1.3 Folkhögskolor

Folkhögskolorna har en historisk förankring i folkrörelsernas bildningsideal. De har därmed spelat en viktig roll som komplement och som vidareutbildning vid sidan av den allmänna skolan. Närheten till frikyrkorna, liksom till Svenska kyrkan, har därmed inte varit problematisk. Detta gäller också muslimska och eventuella judiska folkhögskolor.

Tabellen ovan visar att Svenska kyrkan är huvudman för det största antalet folkhögskolor, 18 stycken. Därefter kommer Evangeliska fosterlandsstiftelsen med åtta folkhögskolor. Equmeniakyrkan har fem folkhögskolor, Pingströrelsen fyra, Evangeliska frikyrkan och katolska kyrkan har tre folkhögskolor vardera och Svenska alliansmissionen har två skolor. Frälsningsarmén har en folkhögskola och det finns en muslimsk folkhögskola i Kista. En judisk folkhögskola är under uppbyggnad. Exempel på utbildning som ges på dessa folkhögskolor är allmän linje som ger grundskole- eller gymnasiekompetens, fjäll och friluftsliv, musikutbildning, konstutbildning, fritidsledarutbildning, TV-produktionsutbildning, bibellinje och hantverkslinje.

5.1.4 Högskolor med examensrätt

Den teologiska utbildningen av prästkåren i Sverige har alltid varit förlagd till universiteten. I takt med kravet att en högskoleutbildning ska vara icke-konfessionell överfördes den praktisk-teologiska utbildningen vid universiteten till Svenska kyrkans pastoralinstitut år 1980. En delvis motsatt trend visar de frikyrkliga seminarierna. Dessa växte fram som en del av respektive samfunds behov av pastorsutbildningar. I och med högskoleförordningen år 1993, blev det möjligt för dessa seminarier att ansöka om examensrätt i teologi på högskolenivå, och därmed om anslag till ett fastställt antal utbildningsplatser. De utvecklades därmed till fria högskolor med statligt godkända teologiska utbildningar.

Idag är flera samfund huvudmän för högskolor med examensrätt (en styrelse driver dock verksamheten). Örebro Teologiska högskola fick högskoleexamen 1993 och teologie kandidat examen 2004 och har Evangeliska frikyrkan som huvudman. Johanneslunds teologiska högskola har sin bakgrund i Evangeliska fosterlandsstiftelsen och fick högskoleexamen 1993 och teologie kandidatexamen 2007. Teologiska Högskolan i Stockholm har Equmeniakyrkan som huvudman och fick högskoleexamen 1993, examensrätt motsvarande en teologie kandidat 1996 samt teologie magister- och masterexamen 2011. Newman-institutet drivs av jesuitorden inom Katolska kyrkan och fick examensrätt motsvarande teologie kandidat 2010. Svenska kyrkan står sedan många år tillbaka bakom högskoleutbildning via Ersta diakonisällskap, Stiftelsen Stora Sköndal och Bräcke Diakoni. År 1998 slogs de första två samman och bildade Ersta Sköndal Högskola och 2010 blev även Bräcke diakoni delägare.

Dessa högskolor bedriver en icke-konfessionell forskning och undervisning i teologi och är öppen för alla behöriga sökande. Även anställda lektorer och professorer tillsätts på vetenskapliga och pedagogiska meriter och inte efter samfundstillhörighet. Utöver teologie kandidatexamen erbjuder dessa högskolor samfundsprofilerade yrkesförberedande kurser. Dessa är inte poänggivande.

5.1.5 Konfessionella institut för högre utbildning utan examensrätt

Konfessionella institut för högre utbildning utan examensrätt har fortsatt att drivas av olika samfund. Exempel på sådana skolor är Svenska kyrkans utbildningsinstitut som har förlagts till Uppsala 2014 och som utbildar präster, diakoner, församlingspedagoger och församlingsmusiker. Det krävs minst teologie magisterexamen för att bli antagen till det pastorala året (sista året före prästtjänst i församling). Ett annat exempel är Prästseminariet i Katolska kyrkans stift som ligger i anslutning till Newman-institutet i Uppsala och som utbildar blivande präster i katolska kyrkan. Paideia – the European Institute for Jewish Studies in Sweden – är inte ett konfessionellt institut men är ett exempel på en studiemiljö som bjuder in konfessionella föreläsare för att fördjupa insikter och kunskaper om judiskt tro och liv. De samarbetar med bland annat

Lunds universitet och Stockholms universitet, men också med internationella högskolor som t ex Hochschule für Jüdische Studien Heidelberg. I Södertälje håller ortodoxa och österländska kyrkor på att bygga upp Ignatius andliga akademi med sikte på att erbjuda en del av prästutbildningen (2 år) för prästkandidater. Frågan om en Imamutbildning i Sverige har utretts (SOU 2009:52).

5.1.6 Exempel på vård- och omsorgsverksamhet

Ett annat exempel på konfessionella alternativ till statlig och kommunal verksamhet är när trossamfund antingen är huvudman för vård- och omsorgsverksamhet eller fungerar som en bakgrund för en stiftelse eller ekonomisk förening som bedriver någon form av vård eller äldreomsorg. Detta område ingår som en del i den växande marknaden som det civila samhället har haft svårt att etablera sig inom på grund av gällande lagstiftning (Blomqvist m.fl. 2014). Detta gäller också trossamfundens satsningar inom området. Befolknings-undersökningen visar dock att detta är ett område där det finns förväntningar på sociala insatser. Svenska kyrkans kyrkomöte beslutade år 2010 att öppna för församlingar att bedriva näringsverksamhet inom skola, vård och omsorg. Därför kan detta område komma att växa i framtiden. Som det är nu finns dock ingen samlad bild av äldreomsorgen. På grund av frågans aktualitet väljer vi att här redovisa några exempel, med fokus på just äldreomsorg (se t.ex. Ernst och Young 2013, Linde 2007, Blomqvist-Mankell-Winblad 2014). Förteckningen är inte komplett.

- Edsätrahemmet byggdes 1965 i Sätra och består idag av 33 lägenheter samt boende för nio personer med demens. Hemmet har sin bakgrund i frikyrkorörelsen, men drivs av Edsätrahemmets vänner.
- Immanuelskyrkan i Stockholm som tillhör Equmeniakyrkan startade Löjtnantsgården 2008. De har 54 platser, 26 för personer med demens och 28 sjukhemsplatser. På gården finns 52 helårstjänster. Målgruppen är personer över 65 år med behov av heldygnsomsorg.

- Vasahemmet drivs av Betlehemskyrkans Missionsförsamling i Göteborg och tillkom 1967.
- Stiftelsen Josephinahemmet är ett katolskt äldreboende och servicehus som grundades 1873 på Södermalm, men flyttade till Bromma 1988. Verksamheten sköts av Elisabethsystrarna och hemmet har 27 lägenheter där omvårdnadspersonal finns tillgänglig dygnet runt.
- Stiftelsen Oscar I:s Minne är ett katolskt äldreboende som ligger i Bagarmossen i Stockholm. Det grundades 1876 i Södermalm och flyttades till sin nuvarande lokalisering 1952. Från början hade Elisabethsystrarna hand om verksamheten, men den togs senare över av Serafimsystrar. Boendet har 30 lägenheter för ”mindre bemedlade” äldre kvinnor.
- Stiftelsen Vilohemmet Maria Regina Hospice är ett katolskt sjukhem för personer med obotlig sjukdom. Sjukhemmet bedriver palliativ vård och har 13 vårdplatser. Bland personalen finns både läkare och sjuksköterskor. Tillgång finns också till präst och sjukgymnast.
- Hylliepark äldreboende i Malmö drivs sedan 1993 av Hyllie Park Kyrkan, en församling som är ansluten till Evangeliska frikyrkan. Äldreboende består av ca 34 lägenheter och det finns personal på boendet dygnet runt.
- Ersta diakoni är knuten till Svenska kyrkan och driver äldreomsorg. Mariahemmet har 47 lägenheter för vård och omsorg och 38 lägenheter för personer med demenssjukdomar. Villa Cederskiöld ger dagverksamhet för personer med demenssjukdomar och Linnégården har 86 platser för äldre med somatiska sjukdomar och demenssjukdomar.
- Församlingar i Svenska kyrkan som driver äldreboenden är Laurentiusgården i Örebro, Stiftelsen Tryggheten i Skellefteå, Kullagården i Bettna och Ekersro i Döderhult och Knivsta pastorat. Laurentiusgården startades 2005, har 101 lägenheter och kommunen ansvarar för hemtjänsten för de som behöver. Stiftelsen Tryggheten är ett seniorboende som omfattar 50 lägenheter och startades 1994. Kullagården har funnits i olika tappningar sedan 1965 och förvärvades av Svenska kyrkan 1999

och har idag ca 10 lägenheter. Ekersro är ett äldreboende med femton seniorlägenheter. I Alsike bedriver Knivsta pastorat sedan 2010 bland annat gruppboende.

- Bräcke diakoni är knuten till Svenska kyrkan och är sannolikt den största non-profit aktören inom äldreomsorg i Sverige med äldreboenden spridda över landet, bl. a. i Linköping.
- Diakonistiftelsen Samariterhemmet i Uppsala driver demensboende med 30 platser i nära samarbete med Svenska kyrkan.

Några organisationer som har hundraårig erfarenhet, och mer, av att arbeta socialt är stadsmissionerna i Sverige. De är sju till antalet och har alla kyrklig bakgrund: Stockholms stadsmission, Göteborgs kyrkliga stadsmission, Skåne stadsmission, Linköpings stadsmission, Uppsala stadsmission, Västerås stadsmission och Kalmar stadsmission. Dessa drivs som ideella föreningar eller stiftelser och riktar sig framför allt till människor som på olika sätt lever i utsatthet. Stadsmissionerna driver bland annat flera äldreboenden och kan också utföra hemtjänst. De driver också boende för hemlösa, EU-medborgare och gymnasieskolor bland mycket annat.

Avregleringen av välfärdsmarknaden har endast lett till små ökningar inom det ideella området (Jegermalm och Jeppsson Grassman 2012). Det är snarare de vinstdrivande företagen som har vuxit, inte minst inom äldreomsorgen. Engagemanget i civilsamhällets organisationer i Sverige visar sig vara relativt stabilt över tid. Däremot har det icke-organiserade, informella hjälp- och omsorgsarbetet ökat (ibid., 49). Det gemensamma för både formell och informell typ av omsorg i civilsamhället är relationer människor emellan samt att det alltid finns en stark koppling till deltagande i just informella sociala nätverk. Detta gäller i synnerhet den omsorg där trossamfund utgör bakgrunden för den informella omsorgen (för vidare diskussion om äldreomsorgen i Norden, se Szebehely 2005 och Jegermalm-Sundström 2014).

5.1.7 Befolkningens inställning till trossamfund som välfärdsaktörer 2012

Avslutningsvis redovisas svenska folkets inställning till framväxten av alternativa eller privata välfärdstjänster rent allmänt och välfärdstjänster utförda av Svenska kyrkan eller annat trossamfund särskilt. Materialet kommer från den ovan redovisade befolkningsundersökningen i oktober 2012 (Hollmer-Bäckström 2013). En jämförelse med en motsvarande undersökning i Norge ska också göras (Angell 2014).

I undersökningen fick de svarande ta ställning till följande fråga: *Numera är det inte bara kommun eller landsting som utför det som brukar kallas för välfärdstjänster (dvs. vård, skola och omsorg). Privata företag eller ideella organisationer kan också driva exempelvis vårdboenden eller skolor och få betalt för det av kommunen eller landstinget. Hur ställer du dig till att flera än kommun eller landsting utför välfärdstjänster?* Den frågan följdes upp av två frågor. Den första löd: *Hur ställer du dig till att religiösa organisationer utför välfärdstjänster?* Den andra frågan löd: *Hur ställer du dig till att Svenska kyrkan bildar en organisation som bedriver verksamhet inom vård, skola eller omsorg?* De svarande fick ta ställning till frågorna på en sjugradig skala.

Tabell 5.2 Inställning till trossamfund som välfärdsaktörer 2012

Procent

	Positiv	Både och	Negativ
Allmänna alternativa/privata aktörer	48,1	18,4	33,5
Svenska kyrkan som huvudman	45,1	21,9	33,0
Religiösa huvudmän allmänt	43,7	21,0	35,3

Tabellen visar för det första att 48,1 % är positiva (skalsteg 5, 6 och 7), att 18,4 % är osäkra (skalsteg 4) och att 33,5 % är negativa (skalsteg 1, 2 och 3) till alternativa eller privata aktörer inom välfärden allmänt. Män är mer positiva än kvinnor, personer med längre utbildning är mer positiva. Tabellen visar för det andra att en nästa lika stor andel av befolkningen anser att Svenska kyrkan (45,1 %) eller övriga trossamfund (43,7 %) också ska kunna fungera som alternativa välfärdsaktör på den fria marknaden. Det är värt att notera att nästan halva befolkningen bejakar tanken på

alternativa eller fria välfärdsaktörer vid sidan av den statligt organiserade välfärden och att Svenska kyrkan och övriga trosamfund i stort sett inkluderas i den tanken. Det visar att de religiösa aktörerna uppfattas ha en social välfärdsroll inom ramen för det civila samhället, även om den rollen inte ska vara alltför religiöst profilerad. Om de svarande får välja själva, föredrar de det civila samhällets aktörer, inklusive Svenska kyrkan, före privata företag som Attendo Care AB eller Carema AB. Detta resultat stämmer väl med den kritiska debatt som har förts i den svenska valrörelsen 2014.

Denna positiva inställning rör dock inte alla typer av välfärdsinsatser. Undersökningen visar att det framför allt handlar om socialt arbete för de grupper som uppfattas som särskilt utsatta, till exempel hemlösa, långtidssjukskrivna, arbetslösa, fattiga enligt relativa normer, stöd genom matkassar och liknande samt stöd för ungdomar och äldre, t.ex. genom äldreboende. Däremot är stödet inte starkt för att trossamfunden ska driva undervisning och skolor.

Det är också intressant att en undersökning från 1992 visar att endast 8 % av den svenska befolkningen vid den tidpunkten hade tilltro till privata välfärdsutförare (SOU 1993:82). Även om frågorna i de båda undersökningarna har olika konstruktion, något som måste vägas in, visar den stora förskjutningen av resultatet att en verklig attitydförändring har skett, ett resultat som speglar den pågående samhällsförändringen.

Av undersökningen framgår också förväntade politiska skillnader till alternativa välfärdsaktörer. Av tabellen nedan framgår att de borgerliga väljarna är mer positiva till alternativa eller fria välfärdsutförare jämfört med Socialdemokraternas och särskilt med Vänsterpartiets väljare. Av större intresse är jämförelsen mellan politiska preferenser och attityd till alternativa välfärdsaktörer, dvs. med svarande som är positiva a) till alternativa huvudmän allmänt, b) till Svenska kyrkan som huvudman och c) till religiösa organisationer allmänt som huvudmän. De politiska partierna i tabellen är ordnade efter grad av instämmande, dvs. från de mest positiva (Kristdemokraterna) till de minst positiva (Västerpartiet).

Tabell 5.3 Positiva till alternativa huvudmän fördelade efter politiska sympatier*Procent*

Partier	Alternativa huvudmän allmänt	Svenska kyrkan som huvudman	Religiösa organisationer som huvudmän
Krisdemokraterna (n=85)	78,8	71,8	83,4
Centerpartiet (n=78)	76,9	67,1	64,1
Folkpartiet liberalerna (n=166)	72,3	53,9	55,5
Moderater (n=773)	72,0	58,9	54,3
Sverigedemokraterna (n=211)	41,2	37,9	32,7
Miljöpartiet (n=198)	37,9	39,9	38,4
Socialdemokraterna (n=715)	24,3	35,9	37,0
Vänsterpartiet (n=164)	13,6	21,2	23,7

Not: De som har svarat att de inte vet vilket parti de skulle rösta på eller har svarat Annat eller Vet ej ingår inte i analysen.

Tabellen bekräftar resultatet att väljare från det borgerliga blocket är mer positiv till alternativa utförare oavsett om det är kyrkan eller religiösa organisationer som avses. Tabellen visar också, intressant nog, att väljare från det borgerliga blocket (med höga tal för acceptansen av privata utförare) i klart lägre grad är positiva till Svenska kyrkan och andra trossamfund som välfärdsaktörer (utom Kristdemokraternas väljare). Det är väljare, särskilt inom Moderata samlingspartiet och Folkpartiet, som i hög grad bejakar fria välfärdsaktörer men som i signifikant lägre grad bejakar Svenska kyrkan eller annat trossamfund som välfärdsaktör (även om en majoritet fortfarande är positiva). Däremot är det signifikant fler väljare från det socialistiska blocket som är positiva till Svenska kyrkan (och andra trossamfund) som välfärdsaktörer jämfört med intresset för alternativa välfärdsutförare allmänt. Socialdemokraternas väljare har uppenbarligen en större tilltro till

Svenska kyrkan som välfärdsaktör (35,9 %) än deras ideologiska hemvist antyder (24,3 %).

En uppföljande fråga om förtroendet för Svenska kyrkans sociala verksamhet visar att de svarande anser att kyrkan/kyrkorna står för värden som medmännisklighet (68 % svarar ja) utan vinstintresse (54,4 % svarar ja). De höga siffrorna beror på att inte bara de borgerliga väljarna utan också en majoritet av Miljöpartiets och Socialdemokraternas väljare bejakar denna tanke. Dessa väljare uppskattar sannolikt tanken på att Svenska kyrkan och trossamfunden står för en social omsorg utan vinstintresse. Det är en omsorg som fungerar som ett ideellt komplement till den allmänna organiseringen av välfärd.

Däremot är det endast 33,7 % i hela materialet som bejakar tanken på att en organisation inom Svenska kyrkan skall vila på kristna värderingar. Detta speglar det svenska dilemmat. Å ena sidan bejakas i hög grad Svenska kyrkans sociala insatser i samhället, men samtidigt bör dessa insatser inte vila på den religiösa särart som Svenska kyrkan representerar. Detta speglar den nordiska religionstypen med en allmänt skeptisk hållning till alltför stark religionstillhörighet. Som trosåskådning uppfattas religion som ett problem och som något avvikande. Som socialt system för gemenskap, solidarisk omsorg och existentiell förankring uppfattas religion som en positiv kraft och därmed inkluderande. Detta speglar diskussionen om religionsdefinitionen ovan. Det speglar också den värderingsbild som betonar individens frihet att välja i ett välfärdssamhälle som skapar dessa förutsättningar, det som Trägårdh kallar för statsindividualism (Trägårdh 2012).

En jämförelse med den Norska väljarkårens attityder visar att 70,2 % är positiva till ideella välfärdsaktörer allmänt medan 47,1 % är positiva till religiösa organisationer. Detta resultat illustrerar de skillnader som finns mellan de nordiska länderna då det civila samhällets existens undersöks. Det civila samhällets organisationer (t.ex. de stora diakoniinstitutionerna) har ända sedan välfärdsstatens uppbyggnad på 1940-talet haft en starkare ställning i Norge. Samtidigt kan vi se att religiösa organisationer får en lägre siffra, ett resultat som överensstämmer med den allmänna nordiska misstron mot religion som en del av offentligheten (Angell 2014).

Till sist kan det vara värt att notera att svenska folket är ett föreningsaktivt folk. Detta visar Svedberg m.fl. (2010) i deras

översikt. I denna studie är 93,1 % av befolkningen över 18 år medlemmar i en förening eller organisation, om Svenska kyrkan räknas med. I annat fall är 82,1 % medlemmar. Förutom medlemskap i Svenska kyrkan är medlemskap i fackförening det vanligaste och därefter medlemskap i idrottsförening och hembygdsförening (Hollmer 2014). Inte helt oväntat visar studien att medlemskap, och särskilt aktivt medlemskap, i en förening eller organisation, korrelerar starkt med inställningen till Svenska kyrkan och religiösa organisationer som välfärdsaktörer. Det visar på en attitydmässig rundgång inom en ideell sektor som omfattar omkring halva befolkningen. Det visar åter den stora betydelse som folkrörelser, trossamfund och nya föreningar har både som demokratiskola och som byggare av nätverk för socialt kapital och omsorg. Då detta är sagt, får man inte glömma att det finns religiösa grupper som fungerar dysfunktionellt, och som bidrar till konflikt. Detta är ofta den mediala bilden. I denna rapport ligger fokus främst på faktisk förekomst och betydelse av trossamfundens sociala insatser.

6 Trossamfunden som aktörer i samhällsfrågor

Den sista rollen gäller trossamfundens aktivitet i sakfrågor. Samfunden fyller en viss roll som kritisk röst och opinionsbildare i frågor som till exempel handlar om invandring, integration, social omsorg både nationellt och internationellt, frågor kring livets början och slut och människovärdets okränkbarhet. Det handlar dels om att slå vakt om vissa värden och intressen, i synnerhet för utsatta grupper i det svenska samhället, och om en form av opinionsbildning (Pessi, Angell och Pettersson 2009). Exempel på sådana tillfälliga insatser är Påskuppropet 2005 och de interreligiösa manifestationer som ägde rum i Malmö under 2010 när en person sköt en rad personer utan koppling till varandra av vad som tycktes vara rasistiska motiv (Fridolfsson 2011). Ett annat exempel är klimatfrågan som engagerar starkt på både nationell och lokal nivå. Emellanåt tar sig denna roll uttryck på debattsidor även om det inte är särskilt frekvent (jfr dock biskop Åke Bonnier på DN:s debattsida den 7/9 2014: "Kyrkan måste fortsätta vara en politisk kraft"). I viss mån fungerar också studieförbunden som aktörer i samhällsfrågor, inte minst för att stärka den enskildes röst.

6.1.1 Flyktingpolitik och klimatfrågan

Påskuppropet var en protest mot att flyktingpolitiken innebar att många människor i en utsatt position inte bemöttes med den respekt som de borde, enligt Sveriges kristna råd. Det hela mynnade ut i en proteslista med 160 000 namn som överlämnades till regeringen 2005 (se bl.a. Qviström 2005).

En annan fråga som engagerar många inom trossamfunden är klimatfrågan. År 2008 hölls en ekumenisk konferens, "Interfaith

Climate Summit” där Svenska kyrkan och Sveriges kristna råd var drivande. Biskopsbrevet inom Svenska kyrkan handlade om denna fråga 2014 utifrån ett skapelseteologiskt perspektiv. Vidare uppmanar SKR tillsammans med Sveriges kyrkor och samfund till tre lokala aktiviteter under hösten 2014 som rör denna fråga: 1) Ekumenisk bön- och fastedag den 17 augusti med rubriken ”Goda förvaltare”; 2) ”Klimatvalet 2014” som handlar om att påverka opinionen och politiker inför valet genom insändare; 3) ”Skapelsetid” (ett europeiskt initiativ) som innebär att gudstjänster mellan 1 september och andra söndagen i oktober ska uttrycka engagemang för miljön och hållbarhet (www.skr.se). I augusti publicerades också en artikel på ETC:s debattsida med rubriken ”Vi har inte tid att vänta med riktig klimatpolitik” (Arborelius m.fl. 2014). I artikeln uppmanas till snabbare beslut i klimatfrågor och den undertecknades av företrädare för flera trossamfund tillsammans med bland annat Diakonia och Naturskyddsföreningen. Det här är bara några exempel på hur klimatfrågan engagerar trossamfunden.

6.1.2 Trossamfunden på debattsidor

Ett sätt att agera i samhällsfrågor är att skriva inlägg på debattsidor i dagstidningar. Denna sociala roll finns det relativt lite forskning om. Marta Axner (2013) har dock undersökt i vilken mån samfundsföreträdare förekommit på debattsidor i Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet och Expressen under åren 2001 – 2011. Hon konstaterar att de främsta aktörerna, när det gäller debattinlägg som mer direkt kritiserar regering och makthavare, är de etablerade samfunden i Sverige, i huvudsak Svenska kyrkan och de traditionella frikyrkorna, tillsammans med ekumeniska sammanlutningar som Kristna Fredsrörelsen och Diakonia. Antalet debattinlägg av den mer kritiska arten är inte särskilt stort, men när det förekommer handlar de framförallt om vapenexport, fredsfrågor, klimatfrågor, biståndsfrågor samt flykting- och asylfrågor.

Vad som är tydligt är att det är just de väletablerade svenska samfunden som finns representerade bland de kritiska debattörerna. De mindre etablerade förekommer i betydligt mindre

utsträckning och då alltid relaterat till specifika frågeställningar. Inlägg av judiska företrädare handlar till exempel om Israel – Palestina och inlägg av muslimska företrädare nästan bara om frågor som rör muslimer i Sverige eller utomlands, oftast med ett försvarande eller förklarande utgångsläge. Orsakerna till detta är flera, menar Axner (2013), men det är relativt tydligt att det finns ett begränsat utrymme för de mindre etablerade samfunden att agera opinionsbildare i dagspressen. Ett sådant engagemang tycks förutsätta att de i sina inlägg uttrycker lojalitet med majoritetssamhället och den allmänt rådande tolkningen av världshändelser.

Studier av hur mycket religion förekommer på ledarsidor i de stora nordiska dagstidningarna stödjer en sådan tolkning (Niemelä och Christensen 2013; Lövheim och Linderman 2014). Över en 35-årsperiod blir det tydligt att antalet artiklar som berör religion på något sätt inte har ökat. Däremot kan man iakttä en förändring när det gäller innehållet – av dessa artiklar är det fler som behandlar religion ur ett samhällsperspektiv. En annan förändring är att färre artiklar handlar om de lutherska folkkyrkorna och fler om islam och integration. Det är också tydligt att när religion diskuteras i media så sker det på medias villkor. Den bild som presenteras är den bild som passar medias logik och syfte. Den ökade synligheten innebär med andra ord inte på något enkelt sätt att trossamfunden får komma till tals oftare.

6.1.3 Studieförbunden

Studieförbunden i Sverige ägnar sig åt folkbildning genom studiecirklar och olika typer av kulturarrangemang. Ett av syftena med deras verksamhet är att ökad kunskap ska ge möjligheter för den enskilde att delta och påverka samhällsdebatten. Det finns tre studieförbund i Sverige som har trossamfund som medlemmar: Sensus, Bilda och Ibn Rushd.

I Sensus är Svenska kyrkan, Evangeliska fosterlandsstiftelsen, KFUM och Mandeiska Sabeiska Samfundet medlemmar. Under 2013 hade Sensus 6 0607 arrangemang inklusive 17 319 studiecirklar. 2 790 940 personer deltog i dessa arrangemang, varav 2 263 394 deltog i så kallade kulturprogram. Sensus beskriver sig själva på följande sätt: ”Sensus erbjuder mötesplatser för lärande,

upplevelser och gemenskap och har ett brett utbud av kurser och utbildningar över hela landet. Dessutom erbjuder vi över 30 000 kulturprogram varje år. Vi är ett studieförbund som lyfter fram livsfrågor, mångfald och globala frågor.” (www.sensus.se)

Bilda samlar flera av de övriga trossamfunden: Armeniska Apostoliska kyrkan, Etiopiska ortodoxa tewahdokyrkan – Ärkestiftet i Sverige, Evangeliska Frikyrkan, Equmeniakyrkan, Frälsningsarmén, Grekisk-ortodoxa kyrkan, Koptiska Ortodoxa kyrkan, Makedonska Ortodoxa kyrkan, Pingst – fria församlingar i samverkan, Ryska ortodoxa kyrkan (Moskvapatriarkatet), Serbisk-ortodoxa kyrkan, Stockholms katolska stift, Svenska Alliansmissionen, Syrisk-ortodoxa patriarkatets ställföreträderskap i Sverige, Syrisk-ortodoxa ärkestiftet i Sverige och övriga Skandinavien. Under 213 genomförde Bilda 60 767 arrangemang inklusive 15 736 studiecirkelar. 2 257 938 personer deltog i dessa arrangemang, varav 2 044 414 deltog i så kallade kulturprogram. I sin målskrivning skriver Bilda bl.a. följande: ”Vår vision är Bilda för hela livet. I den lägger vi in vår övertygelse om varje människas rätt att söka kunskap, att få uttrycka sig och att tillsammans med andra skapa mening – oavsett vem man är eller var man bor. Vi vill hävda grupperns rätt att själva uttrycka sin identitet, bli bemötta med respekt och få del av inflytande och resurser i det svenska samhället på lika villkor.”

Ibn Rushd har flera av de islamiska samfunden som medlemmar: Förenade Islamiska Föreningar i Sverige (FIFS), Islamiska Förbundet i Sverige (IFIS), Islamiska Shiasamfundet i Sverige och Sveriges Muslimska Förbund (SMF). Antalet arrangemang under år 2013 har inte gått att få fram under utredningstiden. På deras hemsida kan man dock läsa om hur de vill bidra till samhällsutvecklingen i Sverige: ”Några av de projekt som vi hittills har arbetat med berör frågeställningar kring islamisk fredskultur, motverkande av islamofobi, ungas delaktighet i samhällsutvecklingen och alla människors lika värde. På denna sida presenterar vi de projekt och kampanjer som är aktuella just nu.” (www.ibnrushd.se).

6.1.4 Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar genomgången att trossamfunden engagerar sig som opinionsbildare främst i miljöfrågor, flykting- och integrationsfrågor, fredsfrågor liksom i sociala frågor. Lokala opinionsbildare kan dock lika gärna vara engagerade individer, som tar upp en social eller politisk fråga (t.ex. en direktor för en stadsmission eller en diakon i en församling). Samhällsomvandlingen och den ökade religiösa mångfalden gör att religiösa frågor blir politiska och att trossamfunden eller stadsmissioner politiserar dem. Vidare visar undersökningar av debatter i de nordiska parlamenten att närvaron av religiösa frågor, ofta knutna till invandring och särskilt till islam, ökar då främlingsfientliga partier etablerar sig i de nordiska länderna (Lindberg kommande 2014). I en sådan situation blir trossamfundens bidrag i debatter, genom upprop, manifestationer och folkbildning betydelsefulla. Dessa bidrag tydliggör den roll som trossamfunden spelar i det svenska samhället i stort.

7 Diskussion

Denna genomgång har velat sätta in svensk religiositet och därmed trossamfundens sociala insatser i ett historiskt och aktuellt perspektiv. Betraktad som en historisk process går det att se att sekularisering, definierad som en auktoritetsförskjutning i ett specialiserat samhället, är tydlig. Denna beskrivning är dock beroende av att religion definieras substantiellt som gudstro eller som ett aktivt religiöst engagemang. Om religion däremot definieras som en kulturell eller individuell resurs, har inte så stora förändringar skett, utan en majoritet av befolkningen fortsätter att vända sig till Svenska kyrkan för att få riter utförda eller till religiösa miljöer och arenor där identiteter och existentiella frågor kan bearbetas. I hela Europa, särskilt i de nordiska länderna, finns en tydlig förskjutning av det religiösa livet från ett bejakande av trossatser till en betoning av religionens estetiska, sociala och etiska dimensioner. Denna sociala och etiska dimension förstärks av den ökade religiösa och sociala mångfalden. Denna mångfald har redovisningen av SST:s material gett en tydlig bild av.

Redovisningen av trossamfundens roller inom ramen för olika samhällsinstitutioner visar att samfunden samarbetar både inbördes och med skola, vård och omsorg genom att stödja enskilda individer liksom samhället i stort genom sin närvaro. Till detta kommer den grundläggande roll som alla trossamfund har som sociala gemenskaper, som både knyter samman medlemmar lokalt och bidrar till känslor av tillhörighet och tillit i samhället. Det finns tydliga samband mellan den religiösa tillhörigheten och dessa känslor av gemenskap medan de konfliktorienterade värderingarna är mindre närvarande. Detta gäller också muslimska gemenskaper som har breda samhällskontakter (Borell 2012). Detta hindrar inte att trossamfunden kritiskt granskar samhällsutvecklingen, och bidrar till det offentliga samtalet genom sin opinionsbildning.

Denna opinionsbildning skiljer sig inte bara mellan trossamfunden utan också mellan olika konservativa respektive liberala värderingsbilder inom samfunden. Trossamfundens måste dock uppträda efter de stora tidningarnas logik för att beredas plats i debatten.

Redovisningen av trossamfundens aktuella sociala insatser visar på ett ökat intresse för en samverkan mellan lokala myndigheter och trossamfunden. Samtidigt finns en tveksamhet från båda sidor till ordningen med upphandlade kontrakt. Dessa generella tendenser kan dock ses som en del av en pågående omförhandling av det samhällskontrakt som närvaron av det civila samhället är ett uttryck för (Wijkström 2012, 2014).

7.1.1 Den sekulära och religiösa pluralismen

Den pågående samhällsomvandlingen skapar också förändrade förutsättningar för det sekulära samhällets grundläggande förhållningssätt till religion. Det sekulära tillståndet, som har uppfattats som ett slutgiltigt tillstånd, håller nu på att övergå i ett post-sekulärt tillstånd, som karakteriseras av en pluralistisk grundhållning också till det moderna konceptet (Sigurdson 2009). Det som fram till 1980-talet uppfattades som ett enhetligt europeiskt och modernt samhälle, har genom den globala utvecklingen, kommit att bli ett av flera alternativ för hur ett modernt samhälle kan gestalta sig. Fyra kända sociologer har kommenterat detta förhållande: Grace Davie (Berger-Davie-Fokas 2008: 44) skriver att det idag finns flera vägar till det moderna samhället globalt sett och att ett samhälle inte nödvändigtvis måste vara sekulärt för att vara modernt. Det är därför fullt möjligt att vara modern och religiös på samma gång. Craig Calhoun (2011) påminner om att sekularism är en politisk uppfattning vars ideal är att separera religion från den offentliga samhällssfären och José Casanova (2011) fortsätter att påminna om att den historiska process som vi kallar sekularisering, och som innebär en auktoritetsförskjutning från organisation till individ, i ett specialiserat samhälle ofta förväxlas med den politiska idén om sekularism. Peter Berger (2001) påpekar att det är pluralismen i

samhället som är grunden för demokratin, inte samhällets grad av sekularism.

Detta gör att sekularismen paradoxalt nog inte bara skapar politiska hinder för religiösa aktörer att delta i det offentliga samhällslivet utan i praktiken ger politisk frihet till alternativa sätt att utveckla religiösa särdrag i en pluralistisk anda. I ett samhälle med flera värdesystem reduceras sekularismen till en av flera möjliga grundhållningar (Demker 2013). Det gör att en religiös diskurs släpps in i det offentliga samtalet och religiösa aktörer kan politisera både sin egen religion och andra samhällsinstitutioner. Religion läcker på detta sätt in i det specialiserade samhällets institutioner genom den demokratiska diskursen och genom nya samverkansbehov (Beyer 2006).

Detta är förklaringen till att nya hybrider av samverkan uppstår bortom traditionella gränser mellan det offentligt-sekulära och det privat-religiösa. I själva verket blir hybrider nödvändiga kompromisser mellan olika politiska, sociala och religiösa synsätt som leder till nya lösningsförslag (Gerle 2013). Vad vi ser idag är att religion ges utrymme att uppträda som en rationell part med målet att tillsammans med andra krafter verka för ett gott samhälle för alla. I det här perspektivet behöver religion inte uppfattas som ett hot mot sammanhållning utan som en resurs för demokrati och välfärd bortom traditionella trosåskådningar. Det skulle kunna antyda varför trossamfundet engagerar sig i det gemensamma medborgerliga offentliga samtalet om välfärdssamhällets framtid.

7.1.2 Religion och mångfald

Det är troligt att både välfärdens organisering och förutsättningarna för mångfald och integration kommer att vara stora framtidsfrågor i Sverige. Mångfaldsproblematiken kommer att präglade det svenska samhället under överskådlig framtid. Andelen medborgare födda i ett annat land ökar. Frågan är hur människor skall leva tillsammans i Sverige så friktionsfritt som möjligt (Mahmood 2013)? Mot den här bakgrunden blir följdfrågan om det civila samhällets framväxt sedan 1990-talet kan ses som ett tecken på att varken staten eller marknaden klarar av att hålla ihop samhällets olika delar? Innebär detta att det civila samhället inte

bara fungerar som en sektor mellan stat och individ för demokratiutveckling och medborgarskap utan också som ett nätverk för att länka samman olika kulturer, grupper och individer i det som kallas för civilsamhällets nya ekologi (Lilja-Åberg 2012, s. 54)? Den nya ekologin är i allt väsentligt "glokal", den relaterar transnationella och urbana arenor till lokala arenor för medborgerligt deltagande, dialog och beslutsfattande. Samtidigt som människors identiteter idag frigörs från en nation och en plats omformuleras dessa och får ett delvis nytt socialt innehåll genom den samverkan som växer fram mellan individers livsstilar/värderingar, och det sociala och symboliska kapital som är grunden för omförhandlingarna. Detta är en mångfald som uppträder i det senmoderna samhället och där valfriheten inte bara blir en privat angelägenhet utan också fungerar som en altruistisk och kollektiv solidaritetshandling.

I det här perspektivet blir det civila samhället, med dess trossamfund och religiösa organisationer, en dimension som håller samman det privata och det offentliga och som genom sin relation till det privata livet ligger nära de existentiella frågor som bidrar till livsmening. Detta visar sammantaget att den offentliga välfärden har blivit ett begrepp som anknyter till bredare definitioner av hälsa och välbefinnande (Sigurdson 2014). Detta påverkar också definitionen av religion som befinner sig mitt i detta breda och porösa samhällsfält. Allt detta förklarar det ökade behovet av samtal mellan olika aktörer i skapandet av nya kontraktsrelationer och identiteter.

Både välfärds- och religionsbegreppen påverkas således av globala relationer och migrationer liksom av den starka betoningen av individens livskvalitet och behov av meningsskapande arenor. I mångfalden uppstår kontraktsrelaterade samtal som syftar till att tydliggöra både statens och trossamfundens identiteter, där både välfärdens organisering och det demokratiskt grundade politiska samtalet visar hur relationen mellan religiösa och sekulära aktörer kan fungera på det lokala planet. Denna "samtalsekologi" visar sig i de exempel som har berört ovan.

På det hela taget är dock de religiösa aktörernas roll inom ramen för det lokala samtalet oklart och därför i behov av vidare utredningar. Det är oklart vilket utrymme som staten vill ge trossamfundet och vilka sociala insatser som den nordiska

välfärdsmodellen behöver utveckla. Det är oklart om den kontraktskultur, som är en del av marknadsorienteringen, mer syftar till kontroll (genom kvalitetskontroller) än till frihet för organisationerna att verka (Johansson 2013). Det är också oklart vilken social roll som trossamfunden själva vill ta på sig (Jeppsson Grassman 2014). Denna problematik gäller hela det civila samhället som genom Forum för idéburna organisationer med social inriktning hävdar rätten för det civila samhället att både ”yrka” och ”verka” och att förhålla sig kritiskt till statens intresse av att reglera de idéburna rörelserna.

7.1.3 Avslutande reflektioner

Denna rapport reser ett antal frågor. Den första gäller hur det moderna Sverige ska hantera den fortsatta och förnyade närvaron av religion. Trots att denna översikt inte är fullständig, visar den att religion under 1900-talet kom att bli en integrerad del av den svenska modellen med stark närhet mellan staten, kyrkan och de folkrörelseorienterade frikyrkorna. Religionen blev på detta sätt en integrerad del av kulturen och osynlig för majoriteten medborgare. Det som idag utmanar det svenska samhället är religionens nya synlighet som har uppstått genom ökade kommunikationer och migrationer i en mer marknadsstyrd ekonomi. Sverige är en del av en global kultur som förmedlas inte bara genom media utan också genom direkta globala (affärs)kontakter. Genom migrationen blir Sverige mångkulturellt orienterat och rapportens statistiska översikt visar att alla stora religioner finns representerade i Sverige. Den religiösa mångfalden gör religion till en politisk och diplomatisk fråga för regeringar runt om i Europa och religion får ett politiskt utrymme genom sina sociala insatser inom en rad samhällsinstitutioner och genom sin teologiskt motiverade kritiska roll. Frågan är om toleransen för religiös mångfald (som är stark i Sverige) också inkluderar en tolerans för religion som en röst i det demokratiska medborgerliga samtalet.

Frågan om trossamfundens sociala insatser reser för det andra frågan om det svenska välfärdssamhällets aktuella utveckling. Går vi mot en engelsk modell med en s.k. ”mixed economy” där frivilligheten och en marknadsstyrd välfärd blir starkare eller mot

en tysk kontinental modell där subsidiariteten och därmed familjen spelar en mer framträdande roll. Båda välfärdmodellerna har byggts upp i samklang med de religiösa institutionerna som starka medspelare. Det gör att kyrkor eller diakoniinstitutioner driver skolor i England eller sjukhus i Tyskland. Den svenska modellen bygger på ett statligt generellt system för omsorg tillsammans med ett stort engagemang genom ett omfattande föreningsliv också i form av trossamfundens verksamheter. Dessa fungerar som demokratiskolor och värnar de värderingar som stärker individens frihet, integritet och en ömsesidig solidaritet. Detta kan vara en förklaring till att den svenska modellen har så starkt stöd av stora samhällsgrupper och att trossamfundens sociala insatser samtidigt är efterfrågade som (innovativa) komplement. Vilken av dessa modeller blir mest adekvat för den framtida svenska välfärden?

För det tredje är frågan vilken social roll trossamfundet själva vill ha inom ramen för den svenska välfärdsmodellen. Den debatt som förekommer inom Svenska kyrkan visar å ena sidan att kyrkan genom sina utredningar vill skapa en tydlighet och förståelse för de sociala insatser som redan utförs (av samtliga trossamfund). Samtidigt finns å andra sidan en stark känsla av att det är statens uppgift att stå för det grundläggande sociala åtagandet. I det perspektivet blir Svenska kyrkan tillsammans med övriga trossamfund en social och kulturell resurs. Denna samhällsfunktion gör trossamfundet fria att kritiskt granska både staten och privata aktörer och att skapa innovativa lösningar för de grupper som står utanför det reguljära samhällslivet. Frågan är hur en samverkan mellan samhällets olika sektorer ska utformas för att bäst gynna dem som är i akut behov av omsorg?

Litteraturförteckning

Anheier, H. K. (2011) *Det civila samhället*. Opublicerat manuskript. Föreläsning vid Centrum för forskning om religion och samhälle, Uppsala den 31/8 2011.

Angell, O. H. (2014) Kyrkan och välfärden – svenska uppfattningar i norskt perspektiv. I Bäckström, A. (red.) *Välfärdsinsatser på religiös grund – förväntningar och problem*. Skellefteå: Artos, s. 139-162.

Arborelius A. m.fl. (2014), Vi har inte tid att vänta med riktig klimatpolitik, *ETC* 2014-08-27, www.etc.se, hämtad 2014-09-04.

Axner, M. (2013) *Public religions in Swedish media: a study of religious actors on three newspaper debate pages 2001-2011*. Acta Universitatis Upsaliensis, Studies in religion and society, nr 11. Uppsala: Uppsala universitet.

Berger, P. (2001) Postscript. I Woodhead, L. with Heelas, P. and Martin, D. (red.) *Peter Berger and the Study of Religion*. London and New York: Routledge, s. 189-198.

Berger, P., Davie, G. och Fokas, E. (2008) *Religious America, Secular Europe. A Theme and Variations*. Aldershot: Ashgate.

Berglund, J. och Larsson, G. (red.) (2007) *Religiösa friskolor i Sverige: historiska och nutida perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Beyer P. (2006) *Religions in Global Society*. London and New York: Routledge.

- Birgersson, L. (2014) Årssammanställning, Sjukhuskyrkan Sahlgrenska Sjukhuset, 2013, utdrag i författarnas ägo.
- Borell, K. (2012) *Islamofobiska fördomar och hatbrott. En kunskapsöversikt*, SST:s skriftserie, Nr 1. Stockholm: Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund.
- Borell, K. och Gerdner, A. (2011) Frivilligt socialt arbete i svenska muslimska församlingar: Tradition, organisation, integration. I *Socionomens Forskningssupplement nr 29*, Hans Svärd (red.), Stockholm.
- Blomqvist P. och Mankell, A. och Winblad, U. (2014) Varför så få ideella aktörer inom äldreomsorgen? I Bäckström, A. (red.) *Välfärdsinsatser på religiös grund – förväntningar och problem*. Skellefteå: Artos, s. 165-193.
- Bäckström, A. (2013) Religion mellan det privata och det offentliga – om religion och välfärd I Stenström, H. (red.) *Religionens offentlighet. Om religionens plats i samhället*. Skellefteå: Artos.
- Bäckström, A., Edgardh Beckman, N. och Pettersson, P. (2004) *Religiös förändring i norra Europa. En studie av Sverige*. Uppsala: Diakonivetenskapliga institutets skriftserie nr 8.
- Calhoun, C., Juergensmeyer, M. and van Antwerpen, J. (red.) (2011). *Rethinking secularism*. Oxford: Oxford University Press.
- Carlsson, I. (2014) *Lärdomar: personliga och politiska*. Stockholm: Norstedt.
- Casanova J. (2011) The secular, Secularizations, Secularism. I Calhoun, C. and Juergensmeyer, M. and van Antwerpen, J. (Eds.) (2011). *Rethinking secularism*. Oxford: Oxford University Press, s. 54-74.
- Claesson U. (2013) Habermas, kyrka och offentlighet – ett historiskt perspektiv på religionens återkomst. I Stenström, H.

(red.) *Religionens offentlighet. Om religionens plats i samhället*. Skellefteå: Artos, s. 47-60.

Demker, M. (2013) Religionen är en del av den gemensamma medborgerliga offentligheten. I Stenström, H. (red.) *Religionens offentlighet. Om religionens plats i samhället*. Skellefteå: Artos, s. 115-124.

Elmberg, S. (2014) Verksamhetsberättelse 2013, Militär själavård nationell nivå, HKV/INS/INSS STAB, mail 2014-06-18.

Elmberg, S. (2010) *Militär själavård*. Stockholm: Försvarsmakten. Högkvarteret.

Ernst & Young (2013) Slutrapport Svenska kyrkan – Svenska kyrkan som välfärdsleverantör inom boende för äldre. Svenska kyrkan.

Fredriksson, T. (2014), ordförande i Sveriges buddhistiska samarbetsråd, om buddhismen i Sverige, mail 2014-08-11.

Fredriksson, T. (2013) *Uppvaknandets vägar: Från buddhistisk historia till nutidens utövning och gemenskapsliv*, SST:s skriftserie, Nr 2. Stockholm: Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund.

Franck, U. (2014), flygplatspräst Stockholm-Arlanda, om kyrkans verksamhet på Arlanda, mail 2014-06-17.

Fridolfsson, C. (2011) Trosbaserade organisationer och den svenska välfärden. I Hellberg, A.-S., Karlsson, M., Larsson, H., Lundberg, E. & Persson, M. (red.) *Perspektiv på offentlig verksamhet i utveckling. Tolv kapitel om demokrati, styrning och effektivitet*. Örebro: Örebro universitet.

Furseth I. (2014) *Religion in the Nordic countries*. Föreläsning vid den Nordiska religionssociologiska konferensen i Köpenhamn den 20-22 augusti 2014.

Gerle E. (2013) Bortom "Mannaringen" – eller kyrka som porös kontrastkultur. I Stenström, H. (red.) *Religionens offentlighet. Om religionens plats i samhället*. Skellefteå: Artos, s. 247- 268.

Gustafsson, G. (1995) *Två undersökningar om Estonia och religionen*. Lund: Religionssociologiska skrifter nr 1.

Göransson, Å. (2005) *Slutrapport. Utvärdering av ekumenisk delegation. Kyrka – polis i samverkan*. Uppsala.

Habermas, J. (2006) Religion in the Public Sphere. I *European Journal of Philosophy* 14 (1), s. 1-25.

Harding, T. (2012) *Framtidens civilsamhälle*. Underlagsrapport 3 till Framtidskommissionen. Stockholm: Fritzes.

Hole, Å. (2005) *Neither Here – Nor There. An anthropological study of Gujarati hindu women in the diaspora*. Dissertations and Documents in Cultural Anthropology, nr 5. Uppsala: Uppsala universitet.

Hollmer, M. (2014) Sambandet mellan aktivitet i civilsamhället och tilltro till privata aktörer i välfärden. I Bäckström, A. (red.). *Välfärdsinsatser på religiös grund. Förväntningar och problem*. Skellefteå: Artos, s. 111-138.

Hollmer, M. och Bäckström, A. (2013) *Svenska kyrkan och välfärden. En undersökning av attityder*. Acta Universitatis Upsaliensis, Studies in religion and society, nr 10. Uppsala: Uppsala universitet.

Jeppsson Grassman, E. (2014) Vilken väg? Svenska kyrkans omsorg i en tid av välfärdsförändringar, i Bäckström, A. (red.) *Välfärdsinsatser på religiös grund. Förväntningar och problem*. Skellefteå: Artos, s 285-304.

Jeppsson Grassman, E. (2005) På jakt efter den frivilliga sektorns roll inom nordisk äldreomsorg. *Forskning, gestaltningar och*

perspektiv. I Szebehely, M. (red.), *Äldreomsorgsforskning i Norden*. TemaNord 2005:508. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Jegermalm, M. och Jeppsson Grassman, E. (2012) Omsorgens gestaltningar i civilsamhället. I Jeppsson Grassman, E. & Whitaker, A. (red.) *Åldrande och omsorgens gestaltningar. Mot nya perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, S. (2013) Spelar det någon roll varifrån pengarna kommer? I *Kurage, Idéskrift för det civila samhället* nr 10/2013, s. 12-15.

Kubai, A. (2014a) Accommodation and tension: African Christian communities and their Swedish hosts. I Pace, E. Pettersson, P. and Vilaca, H. (eds.) *The Changing Soul of Europe: Religion and Migration in Northern and Southern Europe*. London: Ashgate.

Kubai, A. (2014b) "Living by the spirit". African Christian communities in Sweden. I Adogame, A. (ed.), *The Public Face of African New Religious Movements in Diaspora: Imagining the Religious 'Other'*. London: Ashgate Inform Series on Minority Religions and Spiritual Movements.

Kubai, A. (2013) "Singing the Lord's Song in a Strange Land": Challenges and New Frontiers for African Churches in Sweden. I Asamoah-Gyadu, K, Fröchtling, D. and Kunz-Lübcke, A. (eds.), *Babel is Everywhere! Migrant Readings from Africa, Europe and Asia*. New York: Peter Lang.

Kyrka – Polis (2009) Överenskommelse om samverkan mellan polisorganisationen och de kyrkliga samfund som idag stödjer Polisen i sitt arbete på nationell nivå. Dokument erhållet av Katarina Tingström, nationell handläggare kyrka-polis i samverkan, 2014-05-25.

Larsson, G. (2009) *Andlig vård inom kriminalvården – en kunskapsöversikt*, projektnummer 2009:124, Kriminalvårdens Utvecklingsenhet.

Larsson, G. och Thurfjell, D. (2013) *Shia-muslimar i Sverige – en kortfattad översikt*, SST:s skriftserie, Nr 3. Stockholm: Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund.

Lilja, E. och Åberg, M. (2012) *Var står forskningen om civilsamhället? En internationell översikt*. Vetenskapsrådets rapportserie 4:2012. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Lindberg, J. (kommande 2014) *Politicisation of Religion in Scandinavian Parliamentary Debates 1988-2009*.

Linde, S. (2007) *Äldre- och gruppboenden i Svenska kyrkans församlingar – en kartläggning av förekomst och erfarenheter*. Uppsala: Svenska kyrkans informationservice.

Lundström, T. och Wijkström, F. (2012) *Från röst till service: Vad händer sedan?* I Wijkström, F. (red.) *Civilsamhället i samhällskontraktet. En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press, s. 245-287.

Lövheim, M. och Linderman, A. (kommande 2014) *Media, Religion and Modernity: Editorials and Religion in Swedish Daily Press*. I Hjelm, T. (red.) *Is God Back? Reconsidering the New Visibility of Religion*. London: Bloomsbury.

Mahmood, Q. (2013) *Att gå från etnisk till pluralistisk nationalism*. I Strömbäck, J. (red.) *Framtidsutmaningar*. Stockholm: 8tto, s. 107-119.

Moss, Barbara (2014) *revd. St. Andrews Church, Göteborg, om Anglikanska kyrkans medlemsstatistik*, mail 2014-08-19.

Niemelä, K. och Christensen, H. C. (2013) *Religion in the Newspapers in the Nordic Countries 1988-2008*. I *Nordic Journal of Religion and Society*, 26, s. 5-24.

Pessi, A. B., Angell, O. H. och Pettersson, P. (2009) *Nordic Majority Churches as Agents in the Welfare State: Critical Voices*

and/or Complementary Providers? I *Temenos*, Vol. 45, No. 2, s. 7–33.

Pettersson, P. (2013) Utmaningar för Svenska kyrkan när behovet av kyrkan ökar men söndagsgudstjänsterna minskar. Karlstad: Karlstads stift.

Pettersson, P. (2000) Kvalitet i livslånga tjänsterelationer. Svenska kyrkan ur tjänsteteoretiskt och religionssociologiskt perspektiv. Stockholm: Verbum.

Qviström, D. (2005) Välgrundad fruktan: om asyl, amnesti och rätten till trygghet. Örebro: Cordia.

Reimers, E. (1995) *Dopet som kult och kultur*. Stockholm. Verbum.

Samverkan Kyrka – Polis (2009) Folder som beskriver samverkansavtalets innehåll. Utgiven av Polisen, Stockholms katolska stift, Svenska Missionskyrkan och Svenska kyrkan. www.polisen.se, hämtad 2014-06-04.

Sayed, S. (2009) Islam och arvsrätt i det mångkulturella Sverige. En internationell privaträttslig och jämförande studie. Uppsala: Iustus förlag.

SCB statistikdatabas (2014), www.statistikdatabasen.scb.se: Invandringar och utvandringar efter ut-/inflyttningsland och kön år 2000 – 2013, hämtad 2014-09-05.

SCB (2011) Statistik om det civila samhället – ett regeringsuppdrag. Rapport CIVSAM, 2010 ESNS CivSam.

Sigurdson, O. (2014) *Kultur och hälsa. Ett vidgat perspektiv*. Göteborg: Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, Göteborgs universitet.

Skatteverket (2014), om antalet vigselärenden i Sverige 2013, mail 2014-08-14.

Skog, M. (2014), religionssociolog, om stora trossamfund som inte erhåller statsbidrag, mail 2014-06-19.

Skog, M. (2010) Frikyrklighet och ekumenik kring millennieskiftet. I Berndt Gustafssons fotspår. Tre studier. Lund studies in sociology of religion, vol. 9. Lund: Lunds universitet.

Skog, Margareta (red.) (2001) Det religiösa Sverige: Gudstjänst- och andaktsliv under ett veckoslut kring millennieskiftet. Örebro: Libris.

SOU 2009:52. Staten och imamerna. Religion, integration och autonomi. Stockholm: Fritzes.

SOU 1993:82. Frivilligt socialt arbete. Kartläggning och kunskapsöversikt. Stockholm: Fritzes.

SST (2014a) Trossamfund i Sverige. Statsbidragsberättigade trossamfund: presentationer och aktuell statistik. Stockholm: Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund.

SST (2014b) Att arbeta med trossamfund i vardag och kris.Handledning för kommuner, landsting och länsstyrelser om att samarbeta med trossamfundsråd. Stockholm: Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund.

SST (2011) Anvisningar för registrering av bidragsgrundande personer som inte är medlemmar. Stockholm: Nämnden för Statligt Stöd till Trossamfund.

Svedberg, L., von Essen, J., och Jegermalm, M. (2010) *Svenskarnas engagemang är större än någonsin. Insatser i och utanför föreningslivet*. Ersta Sköndal Högskola arbetsrapportserie, nr 68, Enheten för forskning om det civila samhället. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.

Svensk författningssamling (1998: 1593) *Lag (1998:1593) om trossamfund*, www.riksdagen.se, hämtad 2014-05-15.

Svenska kyrkan (2013a) *Svenska kyrkans roll och uppgift i välfärden – en plattform*, internwww.svenskakyrkan.se, hämtad 2014-09-05.

Svenska kyrkan (2013b) Svenska kyrkans verksamhet för barn och unga, år 2001–2013, www.svenskakyrkan.se, hämtad 2014-07-01.

Szebehely, M. (red.) (2005) *Äldreomsorgsforskning i Norden*. TemaNord 2005:508. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet.

Trägårdh, L. (2012) Det borgerliga samhällets återkomst, i Wijkström, F. (red.) *Civilsamhället i samhällskontraktet. En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press, s. 291-306.

Världen idag (2012) "Vi gör mer insatser än någonsin" *Sjunkande medlemstal säger inte allt, menar Frälsningsarmén*, 2012-10-30. www.varldenidag.se, hämtad 2014-08-20.

Wijkström, F. (2014) Svenska kyrkan i ett omförhandlat samhällskontrakt. I Bäckström, A., (red.) *Välfärdsinsatser på religiös grund. Förväntningar och problem*. Skellefteå: Artos, s. 221-258.

Wijkström, F. (2012) Mellan omvandling och omförhandling. Civilsamhället i samhällskontraktet, i Wijkström, F. *Civilsamhället i samhällskontraktet. En antologi om vad som står på spel*. Stockholm: European Civil Society Press, s. 3-33,

Hemsidor

Forum Idéburna organisationer med social inriktning, www.socialforum.se

Krisinformation.se, www.krisinformation.se

Socialdepartementet, www.regeringen.se/sb/d/1474

SST (bl.a. dess statistik), www.sst.a.se

Studieförbundet Sensus, www.sensus.se

Studieförbundet Bilda, www.bilda.nu

Studieförbundet Ibn Rushd, www.ibnrushd.se

Svenska kyrkans (bl.a. dess statistik), www.svenskakyrkan.se

Sveriges begravningsbyråers förbund, www.begravningar.se

Sveriges kristna råd, www.skr.org

Förteckning över konfessionella grundskolor i Sverige 2014

Information om huvudman och styrningsform i mail från Skolverket. Skolans namn, ort och eventuella församlings- och/eller samfundsanknytning via internetsökningar. Anknytningen har spårats via skolors och församlingars hemsidor och anges sist inom parentes. När en enskild församling har angett skolan som en del av sin egen verksamhet har det tolkats som att församlingen utgör en del av skolans bakgrund. I vissa fall anges församlingen också som huvudman på skolans hemsida. Tydligast är detta när skolan anknyter till Trosrörelsen. Om inget annat anges kan man gå hela grundskolan på angiven skola, från förskoleklass till och med årskurs 9 (F-9).

Kristen – med någon form av frikyrklig bakgrund

Aktiebolag: 5

- Broskolan, Örnköldsvik (Broskolan AB; Trosrörelsen)
- Ekebyholmsskolan, Rimbo (Ekebyholmsskolan AB; Adventistsamfundet)
- Flens kristna skola, Flen (Flens Kristna Skola AB; Församlingen Sion, Trosrörelsen)
- Fokusskolan, Nyköping (Nyfo AB; Församlingen Nyckeln, Församlingen Agape, Trosrörelsen, Norrköping)
- Leteboskolan, Horred (Letebo Utbildning AB; Staden på berget)

Ekonomiska föreningar: 1

- Friskolan Mosaik, Falun (Friskolan Mosaik i Falun Ek. För.; EFK)

Ideella föreningar: 9

- (åk 6-9) Björkskolan, Skellefteå (Skellefteå kristna skolförening; Pingst)
- (F-5) Bruksskolan, Skellefteå (Skellefteå Kristna Skolförening; Pingst)
- Hannaskolan, Umeå (Umeå Kristna Skolförening; EFK, Pingstkyrkan, Trosrörelsen)
- Hällbergsskolan, Ljungskile (Hällebergs församling; fr början SMF, sedan ekumenisk)
- Kristna skolan Oasen, Sundsvall (Kristna Skolan Oasen Ideella Förening; Trosrörelsen)
- (F-5) Kungsskolan, Kungsängen (Församlingen Arken Bibelcenter; Trosrörelsen)
- Segrande liv grundskola (Segrande Liv Grundskola; Kristet Center Syd)
- Strandskolan, Vilhelmina (Vilhelmina fria församling)
- Södermalmskyrkans Kristna Skola, Stockholm (Södermalmskyrkan, Pingst/Trosrörelsen)

Övriga stiftelser och fonder: 15

- Banérskolan, Leksand (Stiftelsen Segerbaneret; Fristående församlingen Segerbaneret)
- Betelskolan, Hönö (Betelförsamlingens Skolstiftelse; Betelförsamlingen Hönö, Pingst)
- Borås Kristna skola, Borås (Stiftelsen Anden O Ordet)
- (F-6) Fridhemsskolan, Storvreta (Stiftelsen Livets Ord, Bibelcenter O Förlag; Livets Ord)
- Gamlebyvikens friskola (Stiftelsen Källan; EFK)

- Grenadjärskolan, Örebro (Stiftelsen Grenadjärskolan; Kristet Center)
- Hosiannaskolan, Gnarp (Stiftelsen Nordanstigs Kristna Center; Nordanstigs Kristna Center)
- Immanuelskolan, Borlänge (Stiftelsen Immanuel; Församlingen Immanuel)
- Johannesskolan, Norrköping (Stiftelsen Församlingen Agape; Församlingen Agape)
- (7-9) Kyrkskolan, Uppsala (Stiftelsen Livets Ord, Bibelcenter O Förlag; Livets ord)
- (F-3) Källskolan, Uppsala (Stiftelsen Livets Ord, Bibelcenter O Förlag; Livets ord)
- Sävsjö kristna skola (Stiftelsen Guds Kraft; Trosrörelsen)
- (4-6) Trädgårdsskolan, Uppsala (Stiftelsen Livets Ord, Bibelcenter O Förlag; Livets ord)
- Vetlanda friskola, Vetlanda (Vetlanda Bibelcenter, Stiftelsen; Vetlanda Bibelcenter)
- (åk 1-9) Viktoriaskolan, Örebro (Brickebergskyrkans Skolstiftelse; EFK)

Kristen – med någon form av svenskekyrklig bakgrund

Övriga stiftelser och fonder: 1

- Vasaskolan, Göteborg (Stiftelsen För Kristna Skolor i Göteborg)

Registrerade trossamfund: 1

- (F-6) S:ta Maria skola, Knivsta (Svenska kyrkan)

Kristen – med bakgrund i ortodoxa kyrkan

Övriga stiftelser och fonder: 1

- (åk 6-9) Katarinaskolan, Uppsala (Heliga Katarinas Skolstiftelse; Katolska kyrkan, ortodoxa kyrkan)

Kristen – med bakgrund i Katolska kyrkan

Övriga stiftelser och fonder: 4

- (åk 6-9) Katarinaskolan, Uppsala (Heliga Katarinas Skolstiftelse; Katolska kyrkan, ortodoxa kyrkan)
- Katolska skolan av Notre Dame, Göteborg (Stiftelsen Katolska Skolan Av Notre Dame)
- Sankt Thomas skola, Lund (Stiftelsen S:T Thomas Skola)
- S:t Eriks katolska skola, Enskede (Stiftelsen S:t Eriks Katolska Skola)

Kristen – utan bakgrund i specifik församling eller samfund

Ekonomiska föreningar: 1

- Nyhemsskolan, Varberg (Nyhemsskolan-Varbergs Kristna Skola, Ek. För.)

Ideella föreningar: 9

- (F-6) Ekeby skola, Sunne (Sunne Friskoleförening)
- Kastellskolan, Härnösand (Kastellskolan)
- Källskolan, Kungsängen (Föreningen för kristen skola i Upplands-Bro)
- Mariaskolan, Umeå (Umeå Kristna Friskoleförening)
- Mikaelsskolan, Sollentuna (Föreningen Mikaelsskolan)
- Solängskolan, Örkelljunga (Kristna Skolföreningen i Örkelljunga)

- Stefanskolan, Bromma (Föreningen Stefanskolan; föräldrar medl från olika samfund, evangelisk-kristen grund)
- Strandskolan, Jönköping (Jönköpings Kristna Skolförening; obunden trossamfund)
- Trädgårdsskolan, Gävle (Föreningen för Gefle Kristna Skola)

Övriga stiftelser och fonder: 7

- Brandströmska skolan Nylöse, Göteborg (Stiftelsen för kristen skolverksamhet)
- Edenskolan, Bollnäs (Stiftelsen Bollnäs Bibelcenter; Bollnäs BibelCenter)
- Hannaskolan, Örebro (Stiftelsen Hannaskolan)
- Kristinaskolan, Göteborg (Stiftelsen kristna skolor i Angeredområdet)
- Pauliskolan, Helsingborg (Stiftelsen Pauliskolan)
- Pilträddsskolan, Västerås (Stiftelsen Källan i Västerås)
- Stenbackeskolan, Uddevalla (Stiftelsen Uddevalla Kristna Skola)

Muslimsk bakgrund

Aktiebolag: 2

- (F-åk 7) Gryningeskolan, Norsborg (Johai AB)
- (F-5) Mångården, Kista (Mångården AB)

Ideella föreningar: 3

- Rösseskolan, Göteborg (Föreningen Islamiska skolan i Göteborg)
- (F-6) Skolan Kunskapsljuset, Norrköping (Ideella Föreningen Al-Noor Al-Islamia)
- (F-6) Ögårdsskolan, Malmö (Islamic Centers Församling)

Övriga stiftelser och fonder: 5

- Al-Azharskolan, Stockholm (Al-Azharstiftelsen)
- (åk 1-6) Al-Azhar, Örebro (Al-Azharstiftelsen)
- (F-6) Imanskolan, Uppsala (Stiftelsen Imanskolan)
- Islamiska skolan, Stockholm (Stiftelsen Islamiska Skolan) (F-6)
Växjö Islamiska Skola, Växjö (Stiftelsen Växjö Islamiska Skola)

Judisk bakgrund

Övriga stiftelser och fonder: 1

- (F-5) Alexandraskolan, Göteborg (Stiftelsen Judiska Samskolan i Göteborg)

Ideella föreningar: 1

- (F-6) Hillelskolan, Stockholm (Föreningen Hillel)

Departementsserien 2015

Kronologisk förteckning

1. Gåldenårens möjligheter
att överklaga utmåtningsbeslut. Ju.
2. Vårdepapperscentraler och kontoföring
av finansiella instrument. Fi.
3. Trossamfundens sociala insatser.
En preliminår undersökning. S.

Departementsserien 2015

Systematisk förteckning

Finansdepartementet

Värdepapperscentraler och kontoföring av
finansiella instrument. [2]

Justitiedepartementet

Gäldenärens möjligheter
att överklaga utmättningsbeslut. [1]

Socialdepartementet

Trossamfundens sociala insatser.
En preliminär undersökning. [3]